

e - I S S N 2 6 6 9 - 2 4 4 9

*Archivum Lithuanicum* 23





KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS  
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS  
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS  
UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO  
VILNIAUS UNIVERSITETAS  
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA  
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS

ARCHIVUM *Lithuanicum* 23

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS  
VILNIUS 2021

## Redaktorių kolegija / Editorial Board:

PROF. HABIL. DR. *Giedrius Subačius* (filologija / philology),  
(vyriausiasis redaktorius / editor),

UNIVERSITY OF ILLINOIS AT CHICAGO,  
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Birutė Triškaitė* (filologija / philology),  
(vyriausiojo redaktoriaus pavaduotoja / associate editor),

LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

HABIL. DR. *Ona Aleknavičienė* (filologija / philology),  
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

PROF. HABIL. DR. *Roma Bončkutė* (filologija / philology),  
KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

PROF. DR. *Pietro U. Dini* (kalbotyra / linguistics),  
UNIVERSITÀ DI PISA

PROF. HABIL. DR. *Jolanta Gelumbeckaitė* (kalbotyra / linguistics),  
JOHANN WOLFGANG GOETHE-UNIVERSITÄT FRANKFURT AM MAIN

DR. *Reda Griškaitė* (istorija / history),  
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DOC. DR. *Birutė Kabašinskaitė* (filologija / philology),  
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Bronius Maskuliūnas* (filologija / philology),  
VILNIAUS UNIVERSITETO ŠIAULIŲ AKADEMIJA

PROF. DR. *Jurgis Pakerys* (filologija / philology),  
VILNIAUS UNIVERSITETAS

PROF. HABIL. DR. *Rūta Petrauskaitė* (filologija / philology),  
VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS, KAUNAS

HABIL. DR. *Christiane Schiller* (kalbotyra / linguistics),  
HUMBOLDT-UNIVERSITÄT ZU BERLIN

PROF. DR. *William R. Schmalstieg* † (kalbotyra / linguistics),  
PENNSYLVANIA STATE UNIVERSITY, UNIVERSITY COLLEGE

HABIL. DR. *Darius Staliūnas* (istorija / history),  
LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Mindaugas Šinkūnas* (kalbotyra / linguistics),  
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

DR. *Aurelija Tamošiūnaitė* (filologija / philology),  
JOHANNES GUTENBERG-UNIVERSITÄT MAINZ

DR. *Jurgita Venckienė* (filologija / philology),  
LIETUVIŲ KALBOS INSTITUTAS, VILNIUS

## Turinys (Contents)

### *Straipsniai (Articles)*

*Dovilė Gervytė*

Maironio autoređagavimas: neapsisprendimo dėl pakeitimų pernaša o 9

*Mindaugas Šinkūnas*

Korektūriniai spaudos skirtumai kai kuriose lietuviškose XVI–XVII a. knygoose o 41

*Birutė Triškaitė*

Jono Jokūbo Kvantos akademinės veiklos ataskaita:

Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras 1724 m. o 59

*Ona Aleknavičienė*

Kalba ir tapatybė Kristijono Gotlybo Milkaus žodyno *Littauisch-deutsches und Deutsch-littauisches Wörter-Buch* (1800) pratarmėse: diskurso analizė o 101

*Inga Strungytė-Liugienė*

Johanno Arndto *Rojaus Darželio* maldų redagavimo istorija (1807–1817) o 137

*Jurgita Venckienė*

Kazimiero Jauniaus *Lietuviškas Kalbomōklis. Baltiko padangese* (1897) –

Jono Jablonskio *Lietuviškos kalbos gramatikos* (1901) šaltinis o 161

*Reda Griškaitė*

Teodoro Narbuto mokslinė korespondencija kaip veikalo

*Dzieje narodu litewskiego* „akademiškumo“ liudijimas o 191

*Roma Bončkutė*

Johannes Voigto *Geschichte Preußens* (1827–1839) nuorodos

Simono Daukanto veikale *BUDA Senowęs-Lėtuwių Kalnienų ir Zámajtių* (1845) o 269

*Карина Чарыкова*

Топография Симонаса Даукантаса в Санкт-Петербурге o 299

### *Recenzijos (Reviews)*

*Roma Bončkutė*

Recenzuojama: Rita Šepetytė (par.),

*Pamokslai vairingose materijose, sakyti Ambroziejaus Pabrėžos*, 2020 o 351

*Silva Pocyte*

Recenzuojama: Domas Kaunas,

*Martynas Jankus. Tautos vienytojas ir lietuvių spaudos kūrėjas*, 2021 ○ 359

*Diskusijos, apžvalgos, pastabos (Discussions, Surveys, Notes)*

*Mortimer Drach*

CorDon – A Deeply Annotated Digital Corpus  
of the Works of Kristijonas Donelaitis ○ 367

*Pietro U. Dini*

*In memoriam*: Williamas Riegelis Schmalstiegas (1929–2021) ○ 391

*Giedrius Subačius*

*In memoriam*: Susitikimai su Williamu R. Schmalstiegu (1929–2021) ○ 397

*Christiane Schiller*

*In memoriam*: Gertrud Bense (1930–2021) ○ 405

*Birutė Triškaitė*

Lietuvių kalbos institutas, Vilnius

## Jono Jokūbo Kvantto akademinės veiklos ataskaita: Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras 1724 m.

Prūsijos kunigaikščio Albrechto Brandenburgiečio (Albrecht von Brandenburg-Ansbach, 1490–1568, valdė 1525–1568) iniciatyva Karaliaučiuje 1544 m. įsteigtas vienas pirmųjų protestantiškų universitetų XVIII a. pirmaisiais dešimtmečiais išgyveno nuosmukį: menko studentų skaičius, profesoriai skaitė vis mažiau paskaitų. Antrajam Prūsijos karaliui Frydrichui Vilhelmui I (Friedrich Wilhelm I, 1688–1740, valdė 1713–1740), dar vadintam *Kareivių karaliumi*, pasak vokiečių istoriografų, Karaliaučiaus universitetas rūpėjo ne tik kaip švietimo, mokslo ir kultūros židinys, bet ir kaip pagal tam tikrą tvarką veikianti įstaiga, turėjusi padėti siekti vieno iš tikslų – ugdyti uolius pavaldinius<sup>1</sup>. 1724 m. pabaigoje universitetą, tuomet dažniausiai vadintą lotyniškai *Academia Regiomontana* ar įkūrėjo garbei *Albertina*, pasiekė karaliaus reskriptas, kuriuo, siekiant išsiaiškinti padėtį, reikalauta, kad kiekvienas profesorius pateiktų akademinės veiklos ataskaitą. Šios ataskaitos išliko iki mūsų dienų ir saugomos Berlyne, Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve (vok. *Geheimes Staatsarchiv Preussischer Kulturbesitz*, toliau – GStA PK). Kadaisė jos buvo sudėtos į Slaptosios tarybos (vok. *Geheimer Rat*) archyvarų suformuotą bylą, pavadintą „Acta wegen des schlechten Zustandes der Univerfität zu Königsberg und Einfendung der *schedulae lectionum* gemäß Königl. Rescript vom 18. Dezember 1724“ – dabar ši byla drauge su kitais dokumentais sudaro bendrą archyvinį vienetą, kurio signatūra yra GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729).

Šioje archyvo byloje rasta ir Jono Jokūbo Kvantto (Johann Jacob Quandt, 1686–1772), vyriausiojo rūmų pamokslininko, konsistorijos tarėjo, tuomečio Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto dekano bei ketvirtojo ordinarinio teologijos profesoriaus, ataskaita su trimis priedais – jo skaitomus kursus lankančių studentų sąrašais<sup>2</sup>.

<sup>1</sup> Gause 1968, 112–113. Viena iš priežasčių, kodėl krito Karaliaučiaus universitetą lankančių studentų skaičius, kaip liudija pirminiai šaltiniai ir kaip minima istoriogra-

fijoje, buvo ta, kad studentai prievarta imti į rekrūtus.

<sup>2</sup> Dokumento faksimilė, perrašas ir vertimas publikuojamas straipsnio pabaigoje.

Ši ataskaita reikšminga ne tik tuo, kad keliomis detalėmis papildo paties Kvanto akademinę biografiją, teikia iki šiol nežinotų duomenų apie Prūsijos Lietuvos kunigų ir lietuvių raštijos kūrėjų studijas viename seniausių vokiečių universitetų, bet – svarbiausia – tuo, kad atskleidžia naujų faktų apie Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete XVIII a. 2-ojo dešimtmečio pabaigoje teologijos profesoriaus pietisto Heinricho Lysijaus (Heinrich Lysius, 1670–1731) pastangomis įkurtą Lietuvių kalbos seminarą (to meto dokumentuose paprastai vadintą *Seminarium Lithuanicum*), kuriam liuteronas ortodoksas Kvantas vadovavo nuo 1723 m. pavasario iki 1727 m. rudens<sup>3</sup>. Karaliaučiaus universitetas buvo pirmoji aukštoji mokykla, kurioje lietuvių kalba pradėta dėstyti kaip savarankiška disciplina, o Lietuvių kalbos seminaras – pirmasis lietuvių kalbos mokymo centras<sup>4</sup>. Ankstyvasis šios institucijos gyvavimo laikotarpis tebėra vis dar negausiai dokumentuotas.

Šiame straipsnyje analizuojama ir publikuojama Kvanto akademinė ataskaita bei jos priedai dėmesį telkiant į teikiamus duomenis apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą: siekiama ne tik išryškinti naujus faktus, bet ir identifikuoti tuomečius seminaristus, pateikti jų biogramas ir, kiek įmanu, atskleisti seminaro poveikį tolesnei jų biografijai, o kartu ir lietuvių raštijos plėtotei.

1. KVANTO ATASKAITOS PARENGIMO KONTEKSTAS IR DATAVIMAS. Kvanto akademinė ataskaita apima pusantro puslapio<sup>5</sup>. Prie jos buvo pridėti keturi lotyniškos abėcėlės raidėmis sužymėti priedai, tačiau byloje įsegti tik trys (kiekvienas jų – atskiras lapas): 1) „Beyl. A. *Auditores Collegii Pastoralis*“<sup>6</sup> – Kvanto skaitomo Pastoracijos kurso klausytojų sąrašas, 2) „Beyl. B. *Auditores Seminarii Lithuanici*“<sup>7</sup> – Kvanto vadovaujamo Lietuvių kalbos seminaro lankytojų sąrašas, 3) „Beyl. C. *Auditores Praelectionum in omnes Scripturæ V. ac N. T. Libros D. Iohannis Iacobi Quandt*“<sup>8</sup> – Kvanto pradedamo skaityti Įvado į Šventojo Rašto Senąjį ir Naująjį Testamentą klausytojų sąrašas. Ketvirtasis priedas neįsegtas veikiausiai dėl to, kad neatitiko žanro. Pasak Kvanto, tai buvusi jo, kaip tuomečio Teologijos fakulteto dekanas, Kalėdų proga universiteto rektoriaus ir senato vardu parašyta „Programa“ (galbūt nedidelis šventinis leidinys). Ataskaita yra Kvanto autografas, pirmasis priedas taip pat surašytas jo paties ranka, o antrasis ir trečiasis pasirašyti teologijos studentų (išimtis tėra antraštės ir kelios paskutinės antrojo priedo pavardės – jos įrašytos Kvanto).

3 Plačiau apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą žr. Bogdan 1994, 393–425; Schiller 1994b, 375–392; Citavičiūtė 2004; apie ankstyvąjį jo veiklos laikotarpį taip pat žr. Aleknavičienė 2018b, 15–55; Triškaitė 2018, 56–103; Kvanto vadovavimo seminarui datas žr. Citavičiūtė 2004, 206.

4 Citavičiūtė 2004, 321; Citavičiūtė 2020, 65.

5 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 418r–418v.

6 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 419r. Čia ir toliau cituojant gotikiniu raštu rašytą vokišką tekstą, jame pasitaikantys lotyniškuoju raštu įrašyti lotyniški fragmentai perteikiami kursyvu.

7 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

8 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 421r.



Nei ataskaita, nei trys jos priedai nedatuoti, tad pirmiausia dera nustatyti, kada ataskaita rašyta ir apie kokį laikotarpį joje kalbama. Įminti apytikslį ataskaitos parengimo laiką leidžia kiti toje pačioje archyvo byloje sudėti dokumentai. Minėtasis Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I reskriptas buvo pasirašytas 1724 m. gruodžio 18 d. tikrojo slaptojo valstybės ir karo reikalų tarėjo, obermaršalo Marquardo Ludwigo von Printzeno (Printz, 1675–1725) ir adresuotas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje. Kaip matyti iš byloje įdėto šios vyriausybės narių – kanclerio Ludwigo von Ostau (1663–1727) ir oberburggrafo Dietricho von Tettau (1654–1730) – pasirašyto rašto nuorašo, Karaliaučiaus universiteto rektoriui ir senatui šis karaliaus reskriptas persiųstas tų metų gruodžio 28 d.<sup>9</sup>, adresatą pasiekė dar tą pačią dieną<sup>10</sup>. Reskripte reikalaujama, kad per 8 dienas nuo jo gavimo visi Karaliaučiaus universiteto profesoriai, tiek ordinariniai, tiek ekstraordinariniai, surašytų nuo šv. Mykolo šventės, t. y. rugsėjo 29 d., kai universitete prasidėdavo žiemos semestras, iki Kalėdų viešai ir privačiai skaitytus kursus („Lectiones publicas undt privatas“) bei pateiktų juos lankančių studentų sąrašus, taip pat nurodytų surengtus disputus<sup>11</sup>. Karaliaučiaus universiteto rektorius ir senatas savo atsakymą drauge su visų profesorių ataskaitomis vietinei Prūsijos vyriausybei išsiuntė kitų metų pradžioje – 1725 m. sausio 11 d.<sup>12</sup> Taigi Kvantos ataskaita datuotina tarp 1724 m. gruodžio 28 d. ir 1725 m. sausio 11 d., be to, tikėtina, kad parengta ne per vieną dieną, nes reikėjo surinkti keliasdešimties jo kursus lankančių studentų parašus – karaliaus reskripte reikalaujama, kad studentai savo pavardes įrašytų patys. Minėtina, kad tuomečio universiteto rektoriaus ir pirmojo teologijos profesoriaus Heinricho Lysijaus ataskaita datuota 1725 m. sausio 2 d.<sup>13</sup>, o antrojo teologijos profesoriaus Christiano Masecovijaus (1673–1732) – 1725 m. sausio 8 d.<sup>14</sup>

Atsiskaitomasis laikotarpis, kaip nurodyta karaliaus reskripte ir paties Kvantos ataskaitoje, – tarpsnis nuo šv. Mykolo dienos iki Kalėdų, kitaip tariant, **1724–1725 m. žiemos semestro pirmoji pusė**, arba metų ketvirtis, t. y. 1724 m. spalio–gruodžio mėnesiai.

**2. KVANTAS APIE KARALIAUČIAUS UNIVERSITETO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARĄ.** Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro istorijai reikšminga ne tik Kvantos ataskaita, bet ir antrasis jos priedas „Beyl. B. *Auditores Seminarii Lithvanici*“.

Ataskaitoje Kvantas glaustai rašė, kad Prūsijos karaliaus malone įsteigtą ir jam vadovauti patikėtą Lietuvių kalbos seminarą 1724–1725 m. žiemos semestro pirmąją

9 Prūsijos vyriausybės Karaliaučiuje raštas tenykščio universiteto rektoriui ir senatui dėl karaliaus Frydricho Vilhelmo I 1724 m. gruodžio 18 d. reskripto, 1724-12-28, 398r–398v.

10 Karaliaučiaus universiteto rektoriaus ir senato raštas vietinei Prūsijos vyriausybei, 1725-01-11, 393r.

11 Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I reskriptas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl blogos tenykščio universiteto padėties, 1724-12-18, 388r–388v.

12 Karaliaučiaus universiteto rektoriaus ir senato raštas vietinei Prūsijos vyriausybei, 1725-01-11, 393r–396v.

13 Lysius 1725-01-02, 414v.

14 Masecovius 1725-01-08, 415v.

pusę lankė ir teologijos bei kalbos dalykų mokėsi trisdešimt teologijos studentų, be to, jis pridūrė, kad seminaristų stropumas bei studijų rezultatai jau įvertinti, o seminaro veikla bus tęsiama toliau:

Hiernecht findt in dem von Ihro Königl. May[er]t[ät] || allergnädigt errichteten *Seminario Lithvanico*, || deßen *Direction* mir allerg[nä]d[ig]ft anbefohlen 30. || *Studiosi Theologiae, in der Theologia und Sprache*, || gemäß der desfalls ertheilten *Instruction* **unter=||richtet**, auch zu den angefezten 3eiten ihrer Auf=||führung und *studiorum* wegen *examiniret*, || welche Arbeit unter Gottes Seegen noch || *continuiret* wirdt<sup>15</sup>.

Jau 1723 m. pavasarį paties Kvanto ir berlyniečio rūmų teismo bei konsistorijos tarėjo Wilhelmo Heinricho von Mansbergo parengtame ir Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I aprobuotame Lietuvių kalbos seminaro statute minėta, kad seminarą lankantys studentai turį rinktis du sykius per dieną: ryte mokytis teologijos, o po pietų – kalbos:

§ 2. || Alle und jetzt benannte follen auß der *Lectiõibus* der übri=||gen *Profesoren täglich 2 Stunden*, eine des Morgens und || die andere Nachmittag zusammen kommen, und in der Morgen || Stunde in der Theologie, in der Nachmittags Stunde aber in || der Sprache unterwiefen werden<sup>16</sup>.

Kvanto ataskaita tai patvirtina ir patikslina – pratybos vykstančios du kartus per dieną nuo 10 iki 11 ir nuo 15 iki 16 valandos: „Von X–XI. || Und III–IV“<sup>17</sup>. Be to, nedaugėtose, bet, tikėtina, 1725 m. pradžioje parengtose Slaptosios tarybos išvadose dėl pateiktų ataskaitų teigiama, kad pratybos vykusios privačiai („privatim“)<sup>18</sup>, kitaip tariant, Kvanto vadovaujama seminare tęstas pirmojo šio seminaro vadovo Heinricho Lysijaus taikytas mokymo būdas – vadinamasis *collegium privatissimum*<sup>19</sup>. Kad seminaristai turį rinktis seminaro vadovo namuose, nurodyta ir statuto šeštame paragrafe<sup>20</sup>.

Ataskaitoje Kvantas teigė seminaristams ir kitiems teologijos studentams pradėdą skaityti Įvadą į Šventojo Rašto Senąjį ir Naująjį Testamentą: „Denen *Seminaristen* sowoll als andern *Studiosis Theo=||logiae* zu gutt mache den Anfang zu<sup>21</sup> einer Einleitung in || die Bücher der H[eiligen] Schrifft A. und N. T.“<sup>22</sup> Kaip liudija trečiasis priedas „Beyl. C. *Auditores Praelectionum in omnes Scripturæ V. ac N. T. Libros D. Iohannis Iacobi Quandt*“, iš dvidešimt septynių studentų, užsirašiusių į šį kursą, šešiolika taip pat jau lankė Lietuvių kalbos seminarą. Minėtina, kad seminarą lankė ir visi

15 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 418r.

16 [Quandt, Mansberg 1723,] 57; perrašą ir vertimą žr. Rėza 2003, 54, 80; vertimą taip pat žr. Citavičiūtė 2004, 53.

17 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 418r.

18 Slaptosios tarybos išvados dėl Karaliaučiaus universiteto profesorių pateiktų ataskaitų, 1725[-01-??], 528r.

19 Apie pirmuosius Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro veiklos metus ir mokymo proceso organizavimą Lysijaus vadovaujama seminare žr. Aleknavičienė 2018b, 15–55.

20 [Quandt, Mansberg 1723,] 58; taip pat žr. Rėza 2003, 55, 80; Citavičiūtė 2004, 53.

21 Žodis *zu* įterptas vėliau.

22 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 418v.

penki Pastoracijos kurso klausytojai, kurie tą rudenį kaip tik išlaikė egzaminus Sembos konsistorijoje ir jau buvo įtraukti į kandidatų į kunigus sąrašą, tuomet vadintą *catalogus candidatorum* ar *index candidatorum*.

Apie Karaliaučiaus universitete kilusį sujudimą, sulaukus karaliaus reskripto, 1725 m. laiške Halės (vok. *Halle*) universiteto teologijos profesoriui Augustui Hermannui Francke'ei (1663–1727) rašė neseniai į gimtąjį Karaliaučių sugrįžęs ir universitete dėstyti pradėjęs jo auklėtinis Georgas Friedrichas Rogallis (1701–1733)<sup>23</sup>. Jis teigė, kad kai kurie profesoriai ataskaitose pateikė tikrosios situacijos neatitinkančių duomenų. Rogallio žodžiais tariant, kai kurie ordinariniai profesoriai, keletą metų nieko nedėstę, susikvietė pažįstamus studentus ir paprašė jų tiesiog pasirašyti, kad yra kursų klausytojai, nors jų nelankė, o Kvantas, anot jo, įrašęs du kursus, kuriuos dar tik ketinęs skaityti, ir surinkęs daugybę studentų parašų:

Unfere Akademie ift in großer Aufregung gewefen wegen des königlichen Befehls, jeder Profeffor folle feine Lektionen, die er von Michaelis bis Weihnachten gehalten, eidmäßig auffetzen und mit eigenhändiger Unterfchrift feiner Hörer nach Berlin fchicken. Es hätte gewiß keine gefährlichere Sache für unfere Akademie kommen können als diefe. Selbft von den ordentlichen Profefforen, die Salaria genießen, haben viele fchon drei bis vier Jahre nichts gelefен. Indeffen hat man doch einen Ausweg gefunden. Man machte daraus einen Spott und fchickte nach einigen guten Freunden unter den Studiofis, die fich dem Profeffor zu Gefallen unter die Kollegia fchrieben, die fie nie gehört hatten. Herr D. Quandt hat zwei Kollegia angegeben und eine große Zahl Hörer präfentiert, ob er gleich in zwei Jahren nicht eine einzige Stunde gelehrt, auch bis dato nichts anfangen will. Er rief die Studiofos *de tabula* zufammen und ließ fie unterfchreiben die Kollegia, die er noch halten wolle<sup>24</sup>.

Pasakytina, kad Kvantas savo ataskaitoje iš tiesų minėjo naują kursą – Įvadą į Šventojo Rašto Senąjį ir Naująjį Testamentą, bet tai nurodydamas drauge pabrėžė, kad šį kursą dar tik pradėdas skaityti.

Prisimintina, kad Kvantas auklėtinis Ludwigas Ernstas von Borowski'is (1740–1831), vėliau tapęs jo įpėdiniu – vyriausiuoju rūmų pamokslininku Pilies bažnyčioje, vadinamo savo mokytoją vienu mėgstamiausių Karaliaučiaus universiteto profesorių<sup>25</sup>. Vis dėlto dera pasakyti, kad šioje archyvo byloje saugomi dokumentai liudija, jog tuomet bene populiariausios buvusios Filosofijos fakulteto poetikos profesoriaus Thomaso Burckhardo (Burchard, Burchardt, 1686–1744), vieno garsiausių Karaliaučiaus anti-pietistų, paskaitos. Burckhardo 1724–1725 m. žiemos semestro pirmosios pusės aka-

23 Theodoro Wotschke'ės knygoje *Georg Friedrich Rogalls Lebensarbeit nach seinen Briefen* (Karaliaučius, 1928) publikuotas šis Georgo Friedricho Rogallio laiškas nedatuotas (Wotschke 1928, 25–31).

24 Cit. iš Wotschke 1928, 28–29.

25 Borowski 1794, 21.

deminės veiklos ataskaita atskleidžia, kad jo dėstomi kursai studentų buvo gausiai lankomi: antai Homiletikos kursą lankė 39 klausytojai, Logikos – 33, Iškalbos – 33, Poezijos – 18, Metafizikos – 16<sup>26</sup> (Kvanto skaitomą Pastoracijos kursą lankė 5, Lietuvių kalbos seminare mokėsi 30, o Įvadą į Šventojo Rašto Senąjį ir Naująjį Testamentą ketino lankyti 27 studentai).

Analizuojant Rogallio tvirtinimus atsižvelgtina ir į tai, kad Karaliaučiaus universiteto profesorių ataskaitas vertino Slaptoji taryba, tiksliau tariant, lygino su semestro pradžioje paskelbtu būsimų paskaitų sąrašu *Series Praelectionum*, dar vadinamu *Catalogus Lectionum*. Šiame sąrašė prie Kvanto pavardės nurodyta, kad jis gilinsis į kai kuriuos teologijos ir homiletikos dalykus bei tęs pradėtas katechetikos paskaitas būsimiems bažnyčios tarnams, jos vyks nuo 13 iki 14 valandos:

IO. IACOBVS QVANDT, S. Theol. D. & P. P. h. t. Decanus, in explorandis nonnullorum in Theologia Theticâ pariter ac Homiletica profectibus occupabitur, coeptasque de Officio Miniftri Ecclesiae Catechetico Lectiones, continuabit. Legit ab Hora I. ad II pomeridianâ<sup>27</sup>.

Jau minėtose veikiausiai 1725 m. pradžioje Slaptosios tarybos parengtose išvadose dėl Karaliaučiaus universiteto profesorių ataskaitų šalia Kvanto pavardės nurodytas viešai dėstytas Pastoracijos kursas, taip pat privačiai Lietuvių kalbos seminare mokyti teologijos ir kalbų dalykai, pridurta, kad disputų jis nesurengęs, bet nė žodžiu neužsiminta apie dar tik ketinamą skaityti kursą, vadinasi, vertinta tik tai, kas jau atlikta. Maža to, šiose išvadose pažymėta, kad ataskaitoje esantys duomenys atitinka semestro pradžioje paskelbtame paskaitų sąrašė buvusią informaciją („*Concordat [cum Catalogo Lectionum]*“):

*Johannes Jacobus Qvandt. D. || Ober=Hoff=Prediger, Consistorial=||Rath und Prof: Theol: Ord: Quart: || hat Publice von 1. biß 2. ein Collegium || Pastorale, 5. von ihm unterfchriebe-||nen auditoribus gelesen. Privatim hat || er von 10. biß 11. und von 3. biß 4. im Se-||minario Lithvanico, 30. eigenhändig || unterfchriebenen auditoribus, Theolo-||giam et lingvas profitiret. Disputati-||ones aber keine gehalten. Concordat φ.*<sup>28</sup>

Atkreiptinas dėmesys tik į tai, kad paskaitų sąrašė *Series Praelectionum* vadovavimas Lietuvių kalbos seminarui paprastai nebūdavo minimas. Kvantui einant vadovo pareigas, seminaras į paskaitų sąrašą įtrauktas tik kartą – 1727 m. vasaros semestrą<sup>29</sup>.

Rogallis minėtame laiške Francke'ei apie Lietuvių kalbos seminaro veiklą atsiliepi nepalankiai teigdamas, kad Kvantas seminaristais nesirūpinąs ir net neįsileidžia į savo namus, tad pratybos vykstančios rūkant tabaką ir gurkšnojant alų<sup>30</sup>, o dėl to

26 Burckhard [1724-12-28–1725-01-11,] 505r–508v. Beje, tarp Burckhardo dėstomų kursų klausytojų tuomet buvo ir būsimieji lietuvių raštijos kūrėjai Frydrichas Vilhelmas Hakas (Friedrich Wilhelm Haack, 1707–1754) ir Jonas Richteris (Johann Richter, 1705–1754) (apie juos žr. toliau – 3.1.10 ir 3.1.12).

27 *Series Praelectionum 1724–1725*, 76v.

28 Slaptosios tarybos išvados dėl Karaliaučiaus universiteto profesorių pateiktų ataskaitų, 1725[-01-??], 528r.

29 *Series Praelectionum 1727*, 126v.

30 Šie Rogallio teiginiai ne kartą minėti vokiečių ir lietuvių istoriografijoje (žr., pvz., Riedesel 1937, 48; Citavičiūtė 2004, 65).

nutinką daug nelaimių, savo žodžius jis iliustravo sakiniu apie neseniai įvykusią dvikovą, kuri vos nesibaigė tragiškai:

Es fteht aber mit den armen Leuten fehr betrübt. Herr *D. Quandt* hört und fragt nicht nach ihnen. Es darf ihm auch keiner auf die Tür kommen. Daher gehen die armen Leute fo hin wie die verlorenen Schafe. Es ift ihnen ein litauifcher Kandidat<sup>31</sup> vorgefetzt, der fich mit ihnen in der Sprache üben muß. Weil diefe Übung aber bei Tabak und Bier gefchieht, wird dadurch viel Unglück geftiftet, viele guten Seelen verführt, mancher gar um feine Gefundheit und Leben gebracht. Wie denn kürzlich fich zwei in dem Konvent duelliert und einen faft erfrochen haben<sup>32</sup>.

Vertinant Rogallio teiginius nepamirština, kad liuteronas ortodoksas Kvantas ir pietistas Rogallis buvo ideologiniai priešininkai, o konfrontacija tarp abiejų protestantizmo srovių tuomet buvo bene stipriausia. Situaciją Teologijos fakultete, kuriame persvarą, nors universiteto rektoriaus pareigas ėjo teologijos profesorius pietistas Lysijus, tebeturėjo liuteronai ortodoksai, Rogallis vaizdavo subjektyviai ir, rodos, nevengė hiperbolizuoti. Jo kritikos strėlės iš esmės buvo nukreiptos prieš garsiausius Karaliaučiaus antipietistus – Kvantą, Burckhardą ir kitus. Be to, būta ir asmeninės nuoskaudos – pasak paties Rogallio, niekas jo taip nesujaudinę, kaip tai, kad trys jo studentai, kurie jau buvo pradėję dvasinio atsivertimo kelią ir išreiškę troškimą atinančią vasarą vykti studijuoti į Halę, netrukus po to, kai juos dėl lietuvių kalbos mokėjimo Kvantas persiviliojęs į Lietuvių kalbos seminarą, ėmę laikytis kuo atokiau nuo savo buvusio mokytojo:

Nichts ift mir fo nahe gegangen, als daß **drei von meinen Hörern**, die fchon einen guten Anfang der Bekehrung gemacht, auch zufammen fchon eine Betftunde angeftellt hatten und einen großen Hunger bezeigten, künftigen Sommer nach Halle zu gehen, nun innerhalb drei Wochen, da fie ***D. Quandt***, weil fie die Sprache verftehen, mit **ins litauifche Seminar gezogen**, fo vermildert find, daß fie auch keine Vorftellung mehr annehmen und fich ganz fern von mir halten<sup>33</sup>.

Tikriausiai šiuos tris studentus Rogallis turėjo galvoje ir teigdamas, kad tomis dienomis Kvanto vadovaujamas seminaras išaugęs iki trisdešimties studentų:

Diefer Tage ift das **litauifche Seminar** des Herrn *D. Quandt* auf **dreißig Studiofos angewachfen**<sup>34</sup>.

Šie Rogallio žodžiai apie išaugusį seminaristų skaičių suponuoja, kad anksčiau seminaro lankytojų būta mažiau. Vis dėlto pasakytina, kad 1724 m. vasaros semestrą seminarą lankė beveik tiek pat studentų, tiksliau – jų būta netgi trimis daugiau. Tai liudija 1724 m. gegužės 18 d. Sembos konsistorijos narių vietinei Prūsijos vyriausybei

31 Kalbama apie tuometį iš Prūsijos Lietuvos kilusį seminaro docentą Petrą Gotlybą Milkų – 1724 m. rudenį jis kaip tik tapo kandidatu į kunigus (plačiau apie jį žr. toliau – 3.1.1, taip pat 3.6).

32 Cit. iš Wotschke 1928, 29.

33 Cit. iš Wotschke 1928, 30.

34 Cit. iš Wotschke 1928, 29.

adresuotas pranešimas, kuriame, be kita ko, teigta, kad karaliaus valia Karaliaučiaus universitete įsteigta Lietuvių kalbos seminare, kurio tikslas – rengti lietuvių kalbą mokančius pamokslininkus, teologijos ir kalbos dalykų kasdien mokosi 33 teologijos studentai; dauguma jų kilę iš Prūsijos Lietuvos ir jau iš mažens yra pramokę lietuvių kalbos (žr. 1 pav.):

Hierneft aber haben [...] Ew. Königl. May[ef]t[ät] ein || eigenes *Seminarium Lithvanicum* zu dem Ende || *fundiret*, daß in demselben die alhier *studirende* || *Theologiæ Studiofi* nebft der *Theologie* in der Litthau=||fchen Sprache geübet und zum Predigt=Ambt *præpari*-||ret werden follen, darüber von Ew. Königl. May[ef]t[ät] || Höchften Perfon Dero OberHoffPredigern *Doct. Qvandt* || die *Direction* allerg[nä]d[ig]ft auffgetragen worden. Sotha=||nem allerg[nä]d[ig]ften Befehl zu Folge werden anietzo 33. || *Studiofi Theologiæ* ohne alles Entgelt **täglich in der** || **Theologie und Sprache unterrichtet**, die alle, wenige || ausgenom[m]en, gebohrne Litthauer und der Litthaufchen || Sprache gewachsen find, einige unter ihnen es auch fo || weit gebracht, daß fie nach vorgängigen *Examine*, wel=||ches Ew. Königl. May[ef]t[ät] in der allerg[nä]d[ig]ften *Instruction* || Uns auffgegeben, fo gleich als *Adjuncti* oder würck=||liche Pfarrer in denen Litthaufchen Gemeinen einge=||führet werden können, auch selbigen mit ungleich || größerem Nutzen fürftehen würden, als diejenige, || die weder gebohrne Litthauer, noch in diefer Sprache || geübet find<sup>35</sup>.

Šiuos konsistorijos teiginius vietinės Prūsijos vyriausybės nariai Alexanderis von Dohna ir Dietrichas von Tettau netrukus pakartojo savo rašte, adresuotame Marquardui Ludwigui von Printzenui į Berlyną<sup>36</sup>. Abu pranešimai, beje, buvo susiję su Augusto Hermanno Francke'ės rekomendacija skirti Georgą Friedrichą Rogallį ir dar du Halės universiteto auklėtinius – Schumanną ir Grünebergą – kunigais ar adjunktais Prūsijos Lietuvoje. Vis dėlto konsistorija tuokart aiškiai pareiškė, kad Prūsijos Lietuvoje nėra vien vokiškų parapijų, o siekiant gauti kunigo tarnybą lietuviškoje parapijoje, būtina mokėti lietuvių kalbą, tad paragino kandidatus jos mokytis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminare, tačiau kartu pabrėžė, kad tokiai tarnybai tinkamiausi vietiniai jaunuoliai, iš mažumės mokantys lietuviškai. Prūsijos vyriausybės nariai savo rašte pridūrė, kad šios kalbos nemokantys kandidatai galėtų tikėtis tik vokiškos parapijos arba turėtų stropiai lankyti Lietuvių kalbos seminarą – tai būtų geriausias būdas jos išmokti:

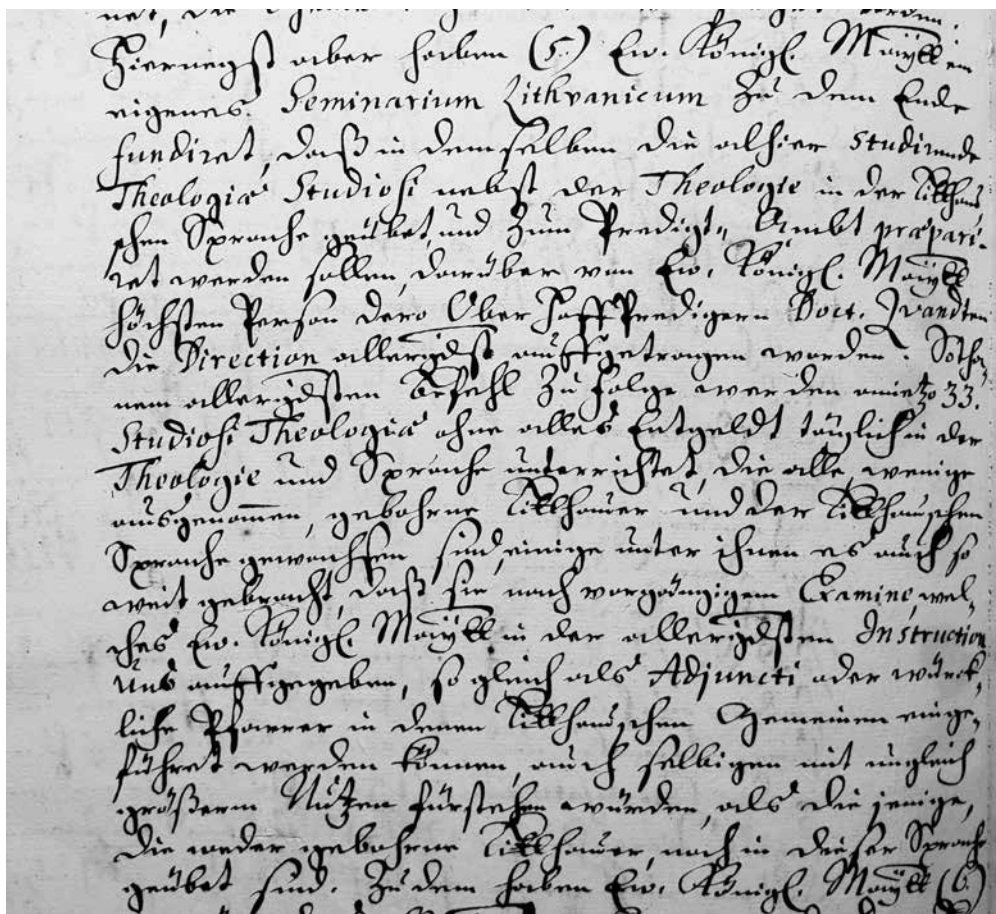
entweder || zum Pfarr=Dienft bey einer Teutfchen Gemeinde || [...] beruffen || werden, oder in das hiefige *Seminarium Lith=||vanicum* fleißig gehen und allda die Litthau=||fche Sprache, worzu **die beste Gelegenheit ift**, *excoliren* möchten<sup>37</sup>.

35 Sembos konsistorijos pranešimas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje, 1724-05-18, 19v (apie šį pranešimą taip pat žr. Terveen 1954, 119).

36 Prūsijos vyriausybės Karaliaučiuje raštas tikrajam slaptajam valstybės ir karo reika-

lų tarėjui, obermaršalui Marquardui Ludwigui von Printzenui, 1724-05-29, 17v.

37 Prūsijos vyriausybės Karaliaučiuje raštas tikrajam slaptajam valstybės ir karo reikalų tarėjui, obermaršalui Marquardui Ludwigui von Printzenui, 1724-05-29, 18r.



1 pav. Sembos konsistorijos pranešimo Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje fragmentas, kuriame minimas Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras, 1724-05-18, 19v; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 70 (1723–1725)

Grįžtant prie Rogallio išreikšto perdėm kritiško tuometės Lietuvių kalbos seminaro veiklos vertinimo, pažymėtina, kad, jei darbas gal ir ne visada vyko sklandžiai, o seminaristų gretose pasitaikydavo ir ne itin stropių studentų, vis dėlto nenuginčijama tai, kad kaip tik Kvanto vadovaujamas seminaras išugdė naują lietuvių raštijos kūrėjų kartą (plačiau apie tai žr. toliau – 3.8). Be to, cituotame Sembos konsistorijos pranešime vietinei Prūsijos vyriausybei kalbama apie iš esmės sėkmingą kiek ankstesnio laikotarpio Lietuvių kalbos seminaro darbą: kelis seminaristus, išlaidiusius egzaminus, ketinta skirti kunigais ar adjunktais (citata žr. anksčiau). Kita vertus, net jeigu paaiškėtų, kad vienas kitas studentas į Kvanto paskaitų lankytojų sąrašus iš tiesų įsirašė formaliai, tesitikėdamas autoritetingiausio Karaliaučiaus dvasininko palankumo skiriant į tarnybos vietą, svarbiausia Kvanto ataskaitos žinia yra

67 Jono Jokūbo Kvanto akademinės veiklos ataskaita: Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras 1724 m.

ne tikslus tuomet seminarą lankusių studentų skaičius, o dokumentuojamos pavardės būsimų lietuvių raštijos kūrėjų, svariai prisidėjusių prie XVIII a. 3–6-uoju dešimtmečiu pasirodžiusių lietuviškų knygų gausos.

3. 1724–1725 M. ŽIEMOS SEMESTRO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARO LANKYTOJAI. Tuomet Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą lankančių studentų pavardės atskleidžia antrasis Kvanto ataskaitos priedas „Beyl. B. *Auditores Seminarii Lithvanici*“<sup>38</sup>.

3.1. SEMINARISTŲ BIOGRAMOS. Minėtasis priedas byloja, kad 1724–1725 m. žiemos semestro pirmąją pusę Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą lankė trisdešimt teologijos studentų (toliau vardinama ta tvarka, kuria pasirašė ar buvo įrašyti; dvidešimt penki seminaristai savo pavardes, atrodo, įsirašė patys, o paskutiniuosius penkis, kaip jau minėta, įrašė seminaro vadovas Kvantas).

3.1.1. DOCENTAS PETRAS GOTLYBAS MILKUS (Peter Gottlieb Mielcke, 1695–1753): „*Petrus Gottlieb Mielcke. Tilfa Prusfus.*“<sup>39</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuliuotas 1712 m. gegužės 12 d.: „[1712.] 12. [Maii.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsa-Pruss., stip.“<sup>40</sup>, antrą kartą jo pavardė matrikuloze įrašyta 1724 m. rugsėjo 27 d.: „[1724.] 27. [Septembris.] Mielcke Pe. Gottlieb, Tilsen. Pruss., sub Pro-Rectoratu Beati Dni. Mag. Wegeri, Linguarum Orientalium P. P. Ordinarii, die 12. Maji 1712. inscriptus, testimonii matriculae iacturam fecit, inde aliud a me testimonium matriculae rogans accepit“<sup>41</sup>. Kilęs iš Tilžės (vok. *Tilsit*). Pirmasis 1723 m. atkurto ir Kvanto vadovaujamo Lietuvių kalbos seminara docentas. Tebestudijuodamas universitete pradėjo ne tik dėstyti Lietuvių kalbos seminare, bet ir įsitraukė į Kvanto organizuojamą lietuviškų knygų rengimo projektą. Baigęs studijas, Milkus dvidešimt septynerius metus kunigavo Prūsijos Lietuvoje: 1726–1735 m. – Jurbarke (vok. *Georgenburg*), o 1736–1753 m. – Mielkiemyje (vok. *Mehlkehmen*)<sup>42</sup>. 1726 m. vedė Reginą Luizą Šimelpenig (Regina Louisa Schimmelpfennig, 1702–1776), Piktupėnų (vok. *Piktupönen*) kunigo Martyno Šimelpenigio (Martin Schimmelpfennig, 1668–1735) dukterį, be to, trijų tuomečių seminaristų seserį (žr. toliau – 3.1.2, 3.1.18, 3.1.26) ir Lapynų (vok. *Lappienen*) kunigo Tobijo Tydkės (Tobias Tydt[c]ke, Tiedt[c]ke, Tiedke, 1688–1725) našlę<sup>43</sup>. Tarp šešių jųdviejų vaikų – Pilkalnio (vok. *Pillkallen*) kantorius Kristijonas Gotlybas Milkus (Christian Gottlieb Mielcke, 1733–1807) ir Ragainės (vok. *Ragnit*) superintendantas bei lietuvių kunigas Danielius Frydrichas Milkus (Daniel Friedrich Mielcke, 1739–1818). Lietuvių raštijos kūrėjas (žr. toliau – 3.8)<sup>44</sup>.

38 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

39 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

40 Erler 1911–1912, 273.

41 Erler 1911–1912, 322.

42 QPP IV 13v, 47r; Arnoldt 1777, 92, 120; Moeller 1968, 41, 93; ZM IV 1188.

43 Plačiau apie Milkaus šeimą žr. Triškaitė 2019, 80–111; Triškaitė 2020a, 47–95.

44 Plačiau apie Milkaus gyvenimą ir lituanistinę veiklą žr. Sidabraitė 2006, 11–17; Triškaitė 2013, 39–86; Triškaitė 2020b, 159–265.



3.1.2. ERNSTAS GOTFRYDAS ŠIMELPENIGIS (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768): „Ernft Gottfried Schim[m]elpfennig *Picktupehnâ Prusfus*.“<sup>45</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1723 m. birželio 9 d.: „[1723.] 9. [Junii.] Schimmelpfenning Ernest. Godofr., Puckupena-Boruss. [sic!], iur.“<sup>46</sup> Kilęs iš Piktupėnų, tenykščio kunigo Martyno Šimelpenigio sūnus. 1724-aisiais jis buvo dvidešimties metų. Lietuvių kalbos seminarą lankė ir 1723–1724 m. žiemos semestrą<sup>47</sup>. 1731 m. balandžio 20 d. ordinuotas kunigu ir paskirtas į Ragainę, kur kunigavo iki mirties – 1768 m. balandžio 29 d.<sup>48</sup> Būsimasis seminaro docento Milkaus svainis (žr. anksčiau – 3.1.1)<sup>49</sup>.

3.1.3. GOTTFRIEDAS SCHUMACHERIS (1704–1786): „Gottfried Schumacher *Pillup: Prusf[us]*.“<sup>50</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. birželio 18 d.: „[1722.] 18. [Junii.] Schumacher Gothofr., Pillupoehnen. Boruss., iur.“<sup>51</sup> Kilęs iš Pilupėnų (vok. *Pillupönen*). 1724-aisiais jis buvo dvidešimties metų. Lietuvių kalbos seminarą lankė jau 1723–1724 m. žiemos semestrą<sup>52</sup>. Esama duomenų, kad seminare mokėsi iki 1729 m.<sup>53</sup> Baigęs studijas, 1729 m. paskirtas į Muldžius (vok. *Muldzen*) kunigo adjunktui, o nuo 1737 m. iki mirties buvo šios parapijos kunigas<sup>54</sup>.

3.1.4. JACOBAS FRIEDRICHAS NAUGARDTAS (1694–1751): „*Jacob Fridrich Naugart. Tilf: Prusf.*“<sup>55</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1712 m. spalio 11 d.: „[1712.] 11. [Octoberis.] Naugadt [sic!] Jac. Frdr., Tilsen. Pruss., stip.“<sup>56</sup> Kilęs iš Tilžės. 1724-aisiais jam buvo sukakę trisdešimt metų, tai vyriausias to meto Lietuvių kalbos seminaro lankytojas. Lietuvių kalbos seminarą lankė jau 1723–1724 m. žiemos semestrą<sup>57</sup>. Po studijų kurį laiką buvo rektorius Gumbinėje (vok. *Gumbinnen*), kunigu ordinuotas 1737 m. vasario 25 d. ir iki mirties – 1751 m. sausio 31 d. – kunigavo Širvintoje (vok. *Schirwindt*)<sup>58</sup>.

3.1.5. CHRISTOPHORAS DANIELIUS FRANCKAS (?–po 1724): „*Christoph: Daniel Franck. Labiavenf: Prusf.*“<sup>59</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1716 m. rugsėjo 23 d.: „[1716.] [23. Septembris.] Franck Christoph. Dan., Labiav. Pruss., iur. [...]

45 Quandt [1724-12-28–1725-01-11.] 420r.

46 Erler 1911–1912, 317.

47 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Erneftus Godofredus Schim[m]elpfennig Pikt: Prusf.*“; viso dokumento faksimilę, perrašą ir vertimą į lietuvių kalbą žr. Triškaitė 2018, 89–103; taip pat Triškaitė, Sidabraitė 2019, 38–51.

48 QPP IV 81r; Arnoldt 1777, 127; Moeller 1968, 117; ZM VI 1586.

49 Apie Milkaus ir brolių Šimelpenigių giminybę žr. Triškaitė 2019, 80–83.

50 Quandt [1724-12-28–1725-01-11.] 420r.

51 Erler 1911–1912, 313.

52 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Gottfried Schumacher Pillupoeh: Prusf.*“

53 Žr. Citavičiūtė 2004, 350, Nr. 422.

54 QPP IV 26v; Arnoldt 1777, 101; Moeller 1968, 99; ZM VI 1660.

55 Quandt [1724-12-28–1725-01-11.] 420r.

56 Erler 1911–1912, 275.

57 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Jacob Friedrich Naugardt. Tilf: Prusf[us]*“.

58 QPP IV 88r; Arnoldt 1777, 131; Moeller 1968, 134; ZM IV 1251.

59 Quandt [1724-12-28–1725-01-11.] 420r.

ex schola Cniphofiana dimiss[us]<sup>60</sup>. Kilęs iš Labguvos (vok. *Labiau*). Baigė Knypavos mokyklą Karaliaučiuje. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.1.6. FRIEDRICHAS GOTTLIEBAS PERBANDTAS** (?–po 1724): „*Fridericus Gottlieb Perbandt. Inft: Boruffs*“<sup>61</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. balandžio 8 d.: „[1722.] 8. Aprilis. Perbandt Frdr. Gottlieb, Insterburg. Pruss., iur.“<sup>62</sup> Kilęs iš Įsruties. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.1.7. HEINRICHAS PREUSSAS** (?–po 1728): „*Heinricus Preusf. Tilsa Prusfus*“<sup>63</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1723 m. kovo 22 d.: „[1723.] 22. [Martii.] Preuß Hnr., Tilsa-Pruss., stip. manu“<sup>64</sup>. Kilęs iš Tilžės. Esama duomenų, kad 1728–1729 m. žiemos semestrą buvo Lietuvių kalbos seminaro docentas<sup>65</sup>.

**3.1.8. GOTTFRIEDAS BOECKELIS** (?–po 1724): „*Godofred[us] Boeckel Strag: Memel. Pruff[us]*“<sup>66</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. kovo 30 d.: „[1722.] 30. [Martii.] Beckel Godofr., Memela Pruss., iur. [...] ex schola Palaeopolitana“<sup>67</sup>. Kilęs iš Stragnų netoli Klaipėdos (vok. *Memel*). Baigė Senamiesčio mokyklą Karaliaučiuje. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.1.9. JOHANNAS FRIEDRICHAS MÜLNERIS** (?–po 1724): „*Johannes Frideric[us] Mülnier Infterb: Boruff[us]*“<sup>68</sup>. Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1720 m. kovo 25 d.: „[1720.] 25. [Martii.] Mulner Joh. Frdr., Nibbuds. Pruss., iur. [...] ex schola Loebnicensi cum testimoniis dimiss[us] [est]“<sup>69</sup>. Kilęs iš Nybudžių (vok. *Niebudszen*)<sup>70</sup>. Baigė Lyvenikės (vok. *Löbenicht*) mokyklą Karaliaučiuje. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.1.10. GOTTLIEBAS RICHTERIS** (1707–1775): „*Gottlieb Richter. Tilsa Lithv.*“<sup>71</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1723 m. balandžio 17 d.: „[1723.] 17. [Aprilis.] Richterus Gottlieb, Tilsa-Boruss., stip. manu“<sup>72</sup>. Kilęs iš Tilžės. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. 1724-aisiais jis tebuvo septyniolikos metų, tai vienas jauniausių seminaristų. Universitetą baigė magistro laipsniu. 1734 m. paskirtas Klaipėdos miesto mokyklos rektoriaus adjunktas. 1737 m. birželio 30 d.

60 Erler 1911–1912, 291.

61 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

62 Erler 1911–1912, 312.

63 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

64 Erler 1911–1912, 316.

65 Citavičiūtė 2004, 211, 346, Nr. 337.

66 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

67 Erler 1911–1912, 312.

68 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

69 Erler 1911–1912, 305.

70 Kai kurių studentų kilmės vieta, įrašyta universiteto matrikuloje ir Kvanto ataskaitos prieduose, skiriasi dėl to, jog vienu atveju nurodyta gimimo vieta, o kitu – gyvenamoji vieta, iš kurios atvykta į Karaliaučių, be to, Kvanto ataskaitos prieduose kartais nurodoma ne tiksli vietovė, o stambesnis administracinis vienetas.

71 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

72 Erler 1911–1912, 317.

tapo Anhalto-Desau (vok. *Dessau*) princo Eugeno 7-ojo dragūnų pulko Tilžėje pamokslininku, tačiau prieš tai bandomąjį pamokslą turėjo sakyti Potsdame karaliaus Frydricho Vilhelmo I akivaizdoje, ordinuotas 1737 m. birželio 2 d. Berlyne. 1740 m. balandžio 2 d. paskirtas Žintų (vok. *Zinten*) kunigu, o birželio 19 d. introdukuotas į tenykštę parapiją. 1752 m. tapo Karaliaučiaus karališkosios vokiečių draugijos (vok. *Königliche Deutsche Gesellschaft zu Königsberg*), kurios pirmasis prezidentas buvo Kvantas, nariu. 1755 m. sausio 19 d. įvesdintas diakonu į Lyvenikės bažnyčią Karaliaučiuje, kur tarnavo iki mirties<sup>73</sup>.

**3.1.11.** CHRISTOPHORAS (GEORGAS) LIEBE'È (1705–1764): „*Christophorus Liebe. Pillkalln. Prusf[us]. Lithv.*“<sup>74</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1723 m. spalio 2 d.: „[1723.] 2. [Octobris.] Lieb Christoph., Nibbudzen. Boruss., stip. manu [...] ex schola Lobnicensi dimiss[us]“<sup>75</sup>. Gimęs Pilkalnyje, paskui augęs Nybudžiuose. Kunigo Sigismundo Liebe'ės iš Ortelsburgo, iš pradžių Pilkalnio precentoriaus adjunkto, paskui Dombrovkos (vok. *Dombrowken*) kunigo, Nybudžių kunigo adjunkto ir galiausiai Pilkalnio kunigo, sūnus. Baigė Lyvenikės mokyklą Karaliaučiuje. Kaip Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. 1724-aisiais jis buvo devyniolikos metų. Vėliau lankė Lietuvių kalbos seminarą Halėje<sup>76</sup>. 1732 m. birželio 30 d. ordinuotas Žilių (vok. *Szillen*) kunigu ir tarnavo ten iki mirties 1764 m.<sup>77</sup>

**3.1.12.** FRYDRICHAS VILHELMAS HAKAS (Friedrich Wilhelm Haack, 1707–1754): „*Friederic[us] Willhelmus Haack Memel: Pruffus*“<sup>78</sup>. Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1724 m. rugsėjo 6 d.: „[1724.] [6. Septembris.] Haack Frdr. Wilh., Memel. Pruss.“<sup>79</sup> Kretingalės (vok. *Deutsch Krottingen*) kunigo Erdmano Hako (Erdmann Haack, ?–1731) sūnus. Jau būta duomenų, kad lankė Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą<sup>80</sup>. 1724-aisiais jis tebuvo septyniolikos metų, tai vienas jauniausių seminaristų. Vėliau – 1727 m. rugpjūčio 15 d. – įsiimatrikuliavo Rostoko (vok. *Rostock*) universitete<sup>81</sup>, nuo tų pačių metų gruodžio 17 d. studijavo Halėje ir pusantrų semestro lankė tenykštį Lietuvių kalbos seminarą, o nuo 1728 m. rugsėjo 2 d. beveik ketverius metus buvo jo docentas<sup>82</sup>. 1732 m. gegužės 7 d. Berlyne kariuomenės probstas Lampertas Gedicke'ė (1683–1735) ordinavo Haką zalcburgiečių kunigu – apie 800 emigrantų jis lydėjo į Prūsijos Lietuvą. 1733 m. rugpjūčio 2 d. paskirtas Gumbinės miesto bažnyčios vokiečių diakonu, kartu ir naujai pastatytos Gerviškėnų (vok. *Gerwischkehmen*) bažnyčios kunigu. Dėl nesutarimų su Gumbinės kunigu

73 Arnoldt 1777, 65, 206; Moeller 1968, 70, 240; ZM V 1471.

74 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

75 Erler 1911–1912, 318.

76 *Album Alumnorum* [7r]; Schiller 1994a, 213.

77 QPP IV 94v; Arnoldt 1777, 134; Moeller 1968, 131; ZM IV 1084.

78 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

79 Erler 1911–1912, 322.

80 Citavičiūtė 2004, 335, Nr. 113.

81 Hofmeister 1904, 153.

82 *Album Alumnorum* [5v]; Schiller 1994a, 212.

71 Jono Jokūbo Kvanto akademinės veiklos ataskaita: Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras 1724 m.

Christophu Geystadtu (~1667–1735) perkeltas 1733 m. pabaigoje į Pilkalnį, kur kuni-gavo iki mirties – 1754 m. lapkričio 19 d.<sup>83</sup> Lietuvių raštijos kūrėjas (žr. toliau – 3.8).

**3.1.13.** ALEXANDERIS DEUTSCHMANNAS (?–po 1724): „*Alexander Deutschmann Goldap: Pruss[us]*“.<sup>84</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. liepos 27 d.: „[1722.] [27. Julii.] Deutschmann Alexander, Goldappen. Boruss.“<sup>85</sup> Kilęs iš Geldapės (vok. *Goldap*). Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau, regis, neminėtas<sup>86</sup>.

**3.1.14.** HEINRICHAS GRABAU (Heinrich Grabau, Grabovius, ?–po 1724): „*Henricus Grabau. Insterâ Borusfus*“.<sup>87</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1723 m. spalio 16 d.: „[1723.] [16. Octobris.] Grabovius Hnr., Insterâ Pruss., stip. manu“<sup>88</sup>. Kilęs iš Įsruties (vok. *Insterburg*). Lietuvių kalbos seminarą lankė jau 1723–1724 m. žiemos semestra<sup>89</sup>.

**3.1.15.** JONAS RICHTERIS (Johann Richter, 1705–1754): „*Iohann Richter Memelâ Borusf.*“<sup>90</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. rugsėjo 14 d.: „[1722.] 14. [Septembris.] Richter Joh., Memela Boruss., stip. manu“<sup>91</sup>. Kilęs iš Klaipėdos. Manoma, kad Lietuvių kalbos seminarą lankė apie 1722 m.<sup>92</sup>, tačiau tuomet seminaro veikla, kaip rodo naujausi tyrimai, buvo nutrūkusi<sup>93</sup>. 1724-aisiais jis buvo devyniolikos metų. 1727 m. rugpjūčio 27 d. imatrikuluotas į Halės universitetą, buvo pirmasis tenykščio Lietuvių kalbos seminaro docentas. Iš Halės išvyko 1728 m. rugpjūčio pabaigoje<sup>94</sup>. Buvo įgijęs teologijos magistro laipsnį. Paskirtas precentoriumi į Laukišką (vok. *Laukischken*), 1728 m. gruodžio 13 d. ordinuotas, o 1729 m. sausio 9 d. introdukuotas Katyčių (vok. *Coadjuthen*) kunigu. Pastatė naują bažnyčią ir kaimo mokyklą. 1736 m. paskirtas Klaipėdos lietuvių kunigo ir lietuviškų raštų rengėjo Abraomo Dovydo Liuneburgo (Abraham David Lüneburg, 1670–1743) adjunktū ir diakonu, balandžio 15 d. įvesdintas, nuo 1743 m. iki mirties – Klaipėdos lietuvių kunigas<sup>95</sup>. Lietuvių raštijos kūrėjas (žr. toliau – 3.8).

**3.1.16.** GEORGAS ERNSTAS KLEMMAS (Georg Ernst Klemm, 1701–1774): „*Georgius Ernestus Klemm Tils: Prusfus*“.<sup>96</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1719 m. balandžio 15 d.: „[1719.] [15. Aprilis.] Klemm Geo. Ernest., Tilsa-Pruss. [...]“

83 QPP IV 14v, 17r, 85v, 128v; Arnoldt 1777, 111, 129; Moeller 1968, 50, 110; ZM III 689.

84 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

85 Erler 1911–1912, 314.

86 Plg. Citavičiūtė 2004, 332, Nr. 53: minimas asmuo tik pavarde *Deutschmann*, lankęs seminarą 1728–1729 m. žiemos semestra, tačiau kol kas nėra galimybių nustatyti, ar šis asmuo yra kaip tik tas, kuris pasirašė Kvanto ataskaitos priede.

87 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

88 Erler 1911–1912, 319.

89 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Henricus Grabau. Insterb: Borusf.*“

90 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

91 Erler 1911–1912, 314.

92 Citavičiūtė 2004, 347, Nr. 360.

93 Aleknavičienė 2018b, 42.

94 *Album Alumnorum* [5r]; Schiller 1994a, 216.

95 QPP IV 64v, 103r; Arnoldt 1777, 143, 158–159; Moeller 1968, 27, 94; ZM V 1472.

96 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

ex schola Tilsensi, stip.<sup>97</sup> Kilęs iš Tilžės, baigė tenykštę provincijos mokyklą. 1724-aisiais jam buvo dvidešimt treji. Lietuvių kalbos seminarą lankė jau 1723–1724 m. žiemos semestrą<sup>98</sup>. 1736 m. rugsėjo 10 d. ordinuotas lietuvių kunigu ir vokiečių dia-konu Labguvoje, 1741 m. perkeltas į Viliūnus (vok. *Willuhnen*), kur tarnavo iki mir-ties – 1774 m. sausio 27 d.<sup>99</sup>

**3.1.17. SAMUELIS BOECKELIS** (?–po 1724): „*Samuel Boeckel. Insterburg. Borufs.*“<sup>100</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. balandžio 8 d.: „[1722.] [8. Aprilis.] Boeckel Sam., Insterburgen. Pruss., stip.“<sup>101</sup> Kilęs iš Įsruties. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.1.18. MARTYNAS ŠIMELPENIGIS** (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778), anksčiau minėtojo Ernesto Gotfrydo Šimelpenigio brolis: „*Martinus Schim[m]elpfennig. Pikt: Prusf.*“<sup>102</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1723 m. rugsėjo 9 d.: „[1723.] [9. Septembris.] Schimmelpfennig Martin., Pictupenen. Boruss., iur.“<sup>103</sup> Kilęs iš Pik-tupėnų. Tik įstojęs į universitetą, 1723–1724 m. žiemos semestrą pradėjo lankyti se-minarą<sup>104</sup>. 1724-aisiais jis buvo aštuoniolikmetis, tai vienas jauniausių tuomečių se-minaro lankytojų. 1734 m. birželio 9 d. įstojo į Halės universitetą<sup>105</sup> ir šešerius metus buvo tenykščio Lietuvių kalbos seminaro docentas<sup>106</sup>. Sugrįžęs į Prūsiją, 1740 m. birželio 7 d. ordinuotas Kintų (vok. *Kinten*) kunigu, o nuo 1758 m. iki mirties – 1778 m. spalio 17 d. – buvo Priekulės (vok. *Prökuls*) kunigas<sup>107</sup>. Būsimasis seminaro docento Milkaus svainis (žr. anksčiau – 3.1.1).

**3.1.19. JOHANNAS FRIEDRICHAS LEO** (1696–1759): „*Johannes Fridericus Leo Insterburgenfis Prufs[us].*“<sup>108</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1715 m. balandžio 11 d.: „[1715.] [11. Aprilis.] Leo Joh. Frdr., Weder[n]. Insterburg. Pruss., iur. [...] ex schola Cathedrali dimiss[us]“<sup>109</sup>. Kilęs veikiausiai iš Vėdarų (vok. *Weedern*), priklausiusių Įsruties didžiajam valsčiui<sup>110</sup>. Baigė Katedros mokyklą Karaliaučiuje. Kaip Lie-tuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. 1724-aisiais jis buvo dvidešimt aštuonerių, vienas vyriausių to meto seminaristų. 1726 m. rugpjūčio 30 d. ordinuotas Ragainės lietuvių kunigu, o 1730 m. spalio 8 d. įvesdintas į Lapynų parapiją, kur kunigavo iki mirties – 1759 m. vasario 27 d.<sup>111</sup> Rankraštinėje Prūsijos presbiterologi-

97 Erler 1911–1912, 302.

98 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Georgius Ernestus Klemm Tilf: Prusf.*“

99 QPP IV 91r, 119r; Arnoldt 1777, 52, 134; Moeller 1968, 80, 151; ZM III 948.

100 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

101 Erler 1911–1912, 312.

102 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

103 Erler 1911–1912, 318.

104 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Martinus Schim[m]elpfennig Pikt: Prusf.*“; taip pat žr. Citavičiūtė 2004, 349, Nr. 390.

105 *Album Alumnorum* [9v]; Schiller 1994a, 216.

106 QPP IV 108r.

107 QPP IV 108r, 109r; Arnoldt 1777, 161, 163; Moeller 1968, 64, 116; ZM VI 1586.

108 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

109 Erler 1911–912, 285.

110 Kenkel 1972, 5.

111 QPP IV 76r, 81r; Arnoldt 1777, 127, 149;

Moeller 1968, 82, 117; ZM IV 1077.

joje Kvantas minėjo, kad jis pats introdukavęs Leo į generolui majorui grafui Truchsesui von Waldburgui pavaldžią Lapynų parapiją, ta proga lietuvišką pamokslą sakęs Joneikiškės (vok. *Joneikischken*) kunigas Mykolas Zigmantas Engelis, buvęs Leo bendramokslis ir Lietuvių kalbos seminaro lankytojas (apie jį žr. toliau – 3.1.24)<sup>112</sup>.

**3.1.20.** CHRISTOPHUS RABE'È (?–po 1724): „Christoff Rabe Reg: Borufs:“<sup>113</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1721 m. spalio 2 d.: „[1721.] 2. Octobris. Rabe Christoph., Regiomonte-Pruss., stip.“<sup>114</sup> Kilęs iš Karaliaučiaus. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.1.21.** JOACHIMAS FRIEDRICHAS MEY'US (?–po 1724): „*Joachimus Fredericus Mey. Norden[b]: Borus[us]*.“<sup>115</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1724 m. kovo 9 d.: „[1724.] 9. Martii. Mey Joachim. Frdr., Dembrowka-Pruss.“<sup>116</sup> Seminarą, rodos, lankė ir vėliau. Kilęs iš Dombrovkos netoli Nordenburgo, arba Ašvėnų.

**3.1.22.** HENRIKAS ERNSTAS RABÈ (Heinrich Ernst Rabe, 1707/1708–1744): „*Heinricus Ernestus Rabe Insterburg: Boruff[us]*.“<sup>117</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1724 m. rugsėjo 26 d.: „[1724.] [26. Septembris.] Rabe Hnr. Ernest., Norkitten. Pruss. [...] ex schola Palaeopolitana“<sup>118</sup>. Narkyčių (vok. *Norkitten*) kunigo Frydricho Kristupo Rabės (Friedrich Christoph Rabe, 1669–1720) sūnus. Baigė Senamiesčio mokyklą Karaliaučiuje. 1724-aisiais jis buvo septyniolikos ar tik šešiolikos metų, tai vienas jauniausių tuomečių seminaristų. 1731 m. liepos 22 d. introdukuotas Žabynų (vok. *Szabienen*) kunigu, o 1734 m. paskirtas Gumbinės diakonu ir Gerviškėnų kunigu (pakeitė į Pilkalnį perkeltą Haką), kur tarnavo iki mirties – 1744 m. lapkričio 2 d.<sup>119</sup>

**3.1.23.** FRYDRICHAS ROZENBERGAS (Friedrich Rosenberg, ?–1727): „*Federicus Rofenberg. Plaschken. Prusf.*“<sup>120</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1719 m. balandžio 15 d.: „[1719.] 15. Aprilis. Rosenberg Frdr., Plascen. Pruss. [...] ex schola Tilsensi, stip.“<sup>121</sup> Gimė Plaškiuose (vok. *Plaschken*), augo Tilžėje. Baigė Tilžės provincijos mokyklą (beje, į universitetą įstojo tą pačią dieną kaip ir kitas seminaro lankytojas tilžėnas Georgas Ernstas Klemmas, taip pat baigęs Tilžės provincijos mokyklą, žr. anksčiau – 3.1.16). Plaškių precentoriaus, o vėliau Tilžės lietuvių kunigo ir

112 QPP IV 76r.

113 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

114 Erler 1911–1912, 310.

115 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

116 Erler 1911–1912, 319. Esama duomenų, kad 1728–1729 m. žiemos semestrą Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą lankė Joachimas Friedrichas May'us (Citavičiūtė 2004, 342, Nr. 252). Tikėtina, kad tai tas pats asmuo.

117 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

118 Erler 1911–1912, 322. Esama duomenų, kad 1724–1725 m. žiemos semestrą Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą lankė Friedrichas Ernstas Rabe'è ar Raabe'è iš Narkyčių (Citavičiūtė 2004, 346, Nr. 339). Galbūt tai tas pats asmuo.

119 QPP IV 14v, 17r, 51r; Arnoldt 1777, 111, 123; Moeller 1968, 50, 130; ZM V 1416.

120 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

121 Erler 1911–1912, 302.

religinių raštų vertėjo Reinholdo Rozenbergo (Reinhold Rosenberg, ?–1726) sūnus. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas, lankė jį tik iki 1724 m. pabaigos. 1724 m. gruodžio 22 d. ordinuotas, o 1725 m. sausio 28 d. introdukuotas Plaškių kunigu, 1726 m. pradžioje perkeltas į Žirgupėnus (vok. *Szircgupönen*), kur tarnavo iki mirties – 1727 m. vasario<sup>122</sup>. Jo žmona – Tilžės bažnytinės apskrities vyriausiojo kunigo Johanno Christopho Teuberio (1677–1747) duktė Maria Rosina<sup>123</sup>.

**3.1.24. MYKOLAS ZIGMANTAS ENGELIS** (Michael Sigismund Engel, 1700–1757): „*Michaël Sigismund Engel Laukifchk. Pr.*“<sup>124</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1717 m. kovo 20 d.: „[1717.] 20. [Martii.] Engel Mich. Sigism., Laukischken. Pruss., iur.“<sup>125</sup> Kilęs iš Laukiškos (vok. *Laukischken*). Spėjama, Žilių kunigo Gabrieliaus Engelio (1685–1761) sūnėnas. Jau būta duomenų, kad lankė Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą<sup>126</sup>. 1724-aisiais jam buvo dvidešimt ketveri. Seminarą lankė iki 1724 m. pabaigos, nes tų metų gruodžio 22 d. Pilies bažnyčioje Kvantu ordinuotas Joneikiškės kunigo Georgo Heinricho Elbingerio (?–1724/1725) adjunktas, o 1725 m. tapo jo įpėdiniu ir čia tarnavo iki mirties – 1757 m. spalio 18 d.<sup>127</sup> Buvo vedęs keturis kartus, trys jo žmonos – Prūsijos Lietuvos kunigų dukterys: pirmoji – Elbingerio duktė Anna Loysa, Tilžės diakono Christopho Moritzo (Mauritius, ?–1721) našlė, antroji – Maria Elisabeth Gneist, trečioji – Tilžės vyriausiojo kunigo Johanno Christopho Teuberio duktė Catharina Louisa, ketvirtoji – Tilžės diakono Theodoro Laudieno (?–1752) duktė Anna Louisa<sup>128</sup>.

**3.1.25. JOHANNAS TRENTOVIVS** (Trentowski, 1700–1765): „*Johannes Trentovivus Lyccâ Prusfus.*“<sup>129</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1717 m. spalio 29 d.: „[1717.] [29. Octobris] Trentowski Joh., Lycc. Pruss., stip.“<sup>130</sup> Tėvas – Luko (vok. *Lyck*) valsčiui priklausiusios Pisanicos (vok. *Pissanitzen*) kunigas Matthias Trentovivus. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. 1724-aisiais jam buvo dvidešimt ketveri. 1727 m. gegužės 19 d. ordinuotas Kintų (vok. *Kinten*) kunigu, 1731–1746 m. kunigavo Geldapėje, 1746 m. rugsėjo 11 d. introdukuotas Vilemsberkio (vok. *Wilhelmsberg*), o 1756 m. vasario 8 d. Gavaičių (vok. *Gawaiten*) kunigu<sup>131</sup>. Pirmoji jo žmona Sophie Elisabeth buvo Klaipėdos diakono Wilhelmo Wilcke'ės duktė<sup>132</sup>.

**3.1.26. ADOMAS FRYDRICHAS ŠIMELPENIGIS** (Adam Friedrich Schimelpfennig, 1699–1763): „*Adam Friedrich Schim[m]elpfennig. Piktupöhna Prusfus.*“<sup>133</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1718 m. liepos 16 d.: „[1718.] 16. Julii.

122 QPP IV 35r, 72v; Arnoldt 1777, 123, 150; Moeller 1968, 112, 131; ZM V 1511.

123 ZM V 1511.

124 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

125 Erler 1911–1912, 293.

126 Citavičiūtė 2004, 333, Nr. 68.

127 QPP IV 75r; Arnoldt 1777, 145; Moeller 1968, 60; ZM II 444.

128 ZM II 444; ZM IV 1055; ZM VII 1820.

129 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

130 Erler 1911–1912, 296.

131 QPP IV 12r, 42r, 50r, 108r; Arnoldt 1777, 91, 109, 114, 161; Moeller 1968, 40, 43, 64, 150; ZM VII 1850.

132 ZM VII 1850.

133 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

Schimmelpfennig Adam. Frdr., Pictupenen. Pruss., iur.<sup>134</sup> Piktupėnų kunigo Martyno Šimelpenigio sūnus ir jau minėtų seminaro lankytojų Ernsto Gotfrydo bei Martyno Šimelpenigių brolis. Esama duomenų, kad Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą lankė nuo 1718–1719 m. žiemos semestro<sup>135</sup> ir buvo docentas<sup>136</sup>. 1724-aisiais jis buvo dvidešimt penkerių. Baigęs universitetą, paskirtas Žilių precentoriumi, 1726 m. rugpjūčio 30 d. ordinuotas, o rugsėjo 8 d. introdukuotas pirmuoju Papelkių (vok. *Popelken*) kunigu – juo tarnavo iki mirties 1763 m. lapkričio 22 d.<sup>137</sup> Lietuvių raštijos kūrėjas (žr. toliau – 3.8). Būsimasis seminaro docento Milkaus svainis (žr. anksčiau – 3.1.1).

**3.1.27. ADOMAS HENRIKAS PILGRIMAS** (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757): „*Adam Henrich Pilgrim Rautenberga Prusfus.*“<sup>138</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1719 m. balandžio 4 d.: „[1719.] [4. Aprilis.] Pilgrim Adam., Rautenb[urg]. [...] Pruss[us], ex Schola Palaeopolitana dimiss[us], iur. et gratis recept[us]“<sup>139</sup>. Kilęs iš Rautenburkio (vok. *Rautenburg*). Baigė Senamiesčio mokyklą Karaliaučiuje. 1724-aisiais jam buvo dvidešimt dveji. Manoma, kad seminarą lankė ir anksčiau – 1718 m.<sup>140</sup>, bet nėra abejonių, kad tikrai jį lankė 1723–1724 m. žiemos semestra<sup>141</sup>. Baigęs studijas, paskirtas Tilžės lietuvių bažnyčios precentoriumi, 1727 m. vasario 24 d. Karaliaučiaus Pilies bažnyčioje ordinuotas Įsruties vokiečių diakono adjunktas, nuo 1731 m. iki mirties buvo tenykštis diakonas ir lietuvių kunigas<sup>142</sup>. Lietuviškų raštų kūrėjas (žr. toliau – 3.8).

**3.1.28. GEORGAS FRIEDRICHAS GEHRKE'Ė** (?–po 1724): „*Georgius Fridricus Gehrke Rohrfelda Prusfus.*“<sup>143</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1719 m. rugsėjo 25 d.: „[1719.] 25. Septembris. Gehrke Geo. Frdr., Rohrfelden. Pruss., iur. [...] ex schola Cniphofiana cum testimoniis dimiss[us]“<sup>144</sup>. Kilęs iš Gumbinės apskr. priklausiusio Rohrfeldo. Baigė Knypavos mokyklą Karaliaučiuje. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas<sup>145</sup>.

**3.1.29. CARLAS JULIUS FLEISCHMANNAS** (1704–1777/1778): „*Carolus Iulius Fleifchmann Tilsa Pruff[us]*“<sup>146</sup>. Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. gegužės 2 d.: „[1722.] 2. [Maii.] Fleischmann Car. Jul., Tilsa-Boruss., stip. manu“<sup>147</sup>.

134 Erler 1911–1912, 299.

135 Citavičiūtė 2004, 348, Nr. 386. Heinricho Lysijaus iniciatyva 1718 m. pradėtas steigti Lietuvių kalbos seminaras realiai savo veiklą pradėjo 1719 m. (Aleksavičienė 2018b, 15–34).

136 ZM VI 1585.

137 QPP IV 125r; Arnoldt 1777, 55; Moeller 1968, 113; ZM VI 1585.

138 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

139 Erler 1911–1912, 301.

140 Žr. Citavičiūtė 2004, 345, Nr. 321; dėl mokymo pradžios seminare žr. 135 išn.

141 Žr. [Mielcke] 1723-11-04, 52: „*Adam Henricus Pilgrim Raut: Borusf.*“

142 QPP IV 5v; Arnoldt 1777, 85; Moeller 1968, 57; ZM V 1360.

143 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

144 Erler 1911–1912, 303.

145 Plg. Citavičiūtė 2004, 334, Nr. 97: minimas asmuo tik pavarde *Gerick*, seminarą lankęs iki 1734 m., gerai mokėjęs lietuvių kalbą, dirbęs precentoriumi Laukiškoje, o vėliau rekomenduotas pamokslininko tarnybai.

146 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

147 Erler 1911–1912, 313.



Kilęs iš Tilžės. 1724-aisiais jis buvo dvidešimties. 1731 m. spalio 8 d. ordinuotas Gastū (vok. *Heinrichswalde*) kunigu ir tarnavo juo iki mirties<sup>148</sup>. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas. Pasak Friedricho Pastenaci'o, buvęs seminaro docento Milkaus bičiulis<sup>149</sup>.

**3.1.30. FRYDRICHAS ZIGMANTAS ŠUSTERIS** (Friedrich Sigismund Schuster, 1703–po 1732): „*Fridrich Sigismund Schusterus Budwethenfis.*“<sup>150</sup> Karaliaučiaus universitete imatrikuluotas 1722 m. rugsėjo 26 d.: „[1722.] [26. Septembris.] Schustehrus Frdr. Sigism., Ragniten. Boruss., iur. [...] ex Palaeopolitana schola dimiss[us]“<sup>151</sup>. Būdviečių (vok. *Budwethen*) kunigo Frydricho Zigmanto Šusterio (Friedrich Sigismund Schuster, 1671–1750) sūnus. Baigė Senamiesčio mokyklą Karaliaučiuje. 1724-aisiais jam buvo dvidešimt vieni. 1732 m. gruodžio 2 d. priimtas į Halės universitetą<sup>152</sup>. Tolesnis jo likimas nežinomas, *Album Alumnorum* prie jo pavardės paraštėje įrašyta, kad dirbo mokytoju Knypavos mokykloje Karaliaučiuje, o vėliau Tilžės kunigu: „*Collega Scholae, quae Regiomonti Prufforum floret, Cnephovianae, nunc paftor in Tilfit*“<sup>153</sup>. Kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojas anksčiau neminėtas.

**3.2. AMŽIUS.** Tuomečius Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojus vertinant įvairiais socialiniais aspektais pirmiausia pasakytina, kad jų amžius svyravo nuo 17 iki 30 metų. Vieni vyriausių seminaristų buvo Jacobas Friedrichas Naugardtas (30 m.) ir Johannas Friedrichas Leo (28 m.), o jauniausi – tik 1724 m. rudenį į Karaliaučiaus universitetą įstoję Henrikas Ernstas Rabė (~17 m.), Frydrichas Vilhelmas Hakas (17 m.) ir Gottliebas Richteris (17 m.). Docentas Petras Gotlybas Milkus, seminare mokyti pradėjęs 1723 m. būdamas dvidešimt aštuonerių, bent už vieną seminaristą buvo metais jaunesnis, o su keliais – beveik bendraamžis.

**3.3. KILMĖS VIETA.** Kvanto ataskaitos antrajame priede prie pavardžių nurodyta kilmės vieta liudija, kad dauguma seminaro klausytojų buvo kilę iš Prūsijos Lietuvos: iš Tilžės ir jos apylinkių – Piktupėnų, Plaškių, Rautenburkio, taip pat iš Būdviečių, Įsruties, Klaipėdos, Labguvos, Laukiškos, Narkyčių, Pilkalnio, Pilupėnų, Gumbinės apskrčiai priklausiusio Rohrfeldo. Tikėtina, kad šie jaunuoliai, užaugę lietuviškose apskrityse, lietuvių kalbos galėjo būti bent šiek tiek pramokę dar iki studijų universitete. Vis dėlto būta ir iš lenkiškų ar vokiškų vietovių kilusių teologijos studentų, pasiryžusių išmokti lietuvių kalbą ir po studijų tarnauti lietuviškose parapijose. Antai iš lenkiškos Pisanicos kilęs Johannas Trentovius, baigęs studijas, iš tiesų visą gyvenimą kunigavo Prūsijos Lietuvoje (apie jį žr. anksčiau – 3.1.25).

148 *QPP* IV 74r; Arnoldt 1777, 144; Moeller 1968, 54; *ZM* II 498.

149 Pastenaci 1757, 58.

150 Quandt [1724-12-28–1725-01-11,] 420r.

151 Erlers 1911–1912, 314.

152 *Album Alumnorum* [8v].

153 *Album Alumnorum* [8v]. Atkreiptinas dėmesys, kad daugiau duomenų apie jo kunigavimą Tilžėje nesama (žr. Moeller 1968, 143–144, 235, 240).

3.4. TAUTINĖ KILMĖ. Dvidešimt aštuoni iš trisdešimties jaunuolių prie savo pavardžių, be kilmės vietos, lotyniškai įrašė ir etnonimą *Borussus* arba *Prussus* 'prūsas', vis dėlto jis nesuponavo tautybės, o tik orientavo į Vokiečių ordino dar XIII a. nukariautų prūsų vardu pavadintą valstybę: nuo 1525 m. – Prūsijos Kunigaikštystę, o nuo 1701 m. – Prūsijos Karalystę, kur jų gimta ir augta. Du seminaristai – Christophoras Liebe'ė ir Gottliebas Richteris – prie savo pavardžių įrašė „Lithv.“, t. y. 'lietuvis', tačiau tai lygiai taip pat liudija ne etninę priklausomybę (abi pavardės neabejotinai vokiškos), o kilmės vietą – šitaip abu pabrėžė savo kiltį iš šiaurrytinės Prūsijos Karalystės dalies – Prūsijos Lietuvos: pirmasis buvo kilęs iš Tilžės, antrasis – iš Pilkalnio. Dauguma seminaristų buvo vietiniai vokiečiai, vienas kitas kilęs iš lenkiškų apylinkių. Lietuviškų pavardžių Kvantu ataskaitos antrajame priede neregėti.

3.5. SOCIALINĖ KILMĖ. Ne vienas seminaristas, kaip jau minėta, buvo kilęs iš Prūsijos Lietuvos dvasininkų šeimų. Kelių tėvai dalyvavo lituanistinėje veikloje. Antai Frydricho Vilhelmo Hako tėvas Kretingalės kunigas Erdmanas Hakas savo parašu 1719 m. spalio 18 d. aproba Heinricho Lysijaus iniciatyva Prūsijos Lietuvos kunigų parengtą naują Martino Lutherio *Mažojo katekizmo* vertimą<sup>154</sup>. Frydrichas Zigmantas Šusteris buvo sūnus bendravardžio Būdviečių kunigo Frydricho Zigmanto Šusterio, vieno vadinamojo *Bitnerio Naujojo Testamento* (1701) rengėjų ir giesmyno *Naujos pagėrintos Giesmų-Knygos* (1705) sudarytojo, taip pat pritarusio 1719 m. rugsėjo 18 d. minėtojo katekizmo vertimui<sup>155</sup>. Henriko Ernsto Rabės tėvas Frydrichas Kristupas Rabė, Narkyčių kunigas, kūrė giesmes, kurios po jo mirties publikuotos Kvantu-Berento giesmyne *Iš naujo pėrveizdėtos ir pagėrintos Giesmų-Knygos* (1732), taip pat kartu su kitais kunigais 1719 m. birželio 8 d. aproba vadinamąjį *Lysijaus katekizmą*<sup>156</sup>. Frydricho Rozenbergo tėvas – Reinholdas Rozenbergas, iš pradžių Plaškių precentorius, o vėliau Tilžės lietuvių kunigas, vienas iš keturių 1727 m. Naujojo Testamento vertėjų, 1719 m. liepos 17 d. savo parašu irgi pritaręs minėtojo katekizmo vertimui<sup>157</sup>. Trys broliai Šimelpenigiai – Adomas Frydrichas, Ernstas Gotfrydas ir Martynas – buvo Piktupėnų kunigo Martyno Šimelpenigio sūnūs. Kaip ir Hako, Rabės, Rozenbergo, Šusterio, taip ir jų tėvas aproba *Lysijaus katekizmo* rankraštį – jo parašas datuotas 1719 m. liepos 18 d.<sup>158</sup> Broliai Šimelpenigiai, beje, vėliau tapo seminaro docento Milkaus svainiais, nes šis 1726 m., kaip jau minėta, vedė jų seserį Reginą Luizą Šimelpenig.

Būta ir miestiečių luomo atstovų. Antai Jonas Richteris buvo iš Liubeko (vok. *Lübeck*) kilusio Klaipėdos pirklio Hanso Richterio sūnus<sup>159</sup>. O štai seminaro docento Petro Gotlybo Milkaus tėvas – iš Pomeranijos, Kolbergo (lenk. *Kołobrzeg*, vok. *Kolberg*) miesto, atsikėlęs Tilžės didysis miestietis ir salyklininkas Petras Milkus (Peter Mielcke, ?–1711?), motina – kelių kartų tilžiškė Marija Kros (Maria Kross, Kroß, 1667–po 1711),

154 Lysius 1993, 145.

155 Lysius 1993, 144.

156 Lysius 1993, 143.

157 Lysius 1993, 143.

158 Lysius 1993, 144.

159 ZM V 1472.

kurios šaknys siekė bent nuo XVI a. antrosios pusės Tilžėje gyvenusią Engelbrechtų giminę. Vienas žymiausių jos atstovų buvo Tilžės miesto tarybos narys Reinholdas Engelbrechtas, 1595 m. įsteigęs Karaliaučiaus universitete studijuojantiems giminės jaunuoliams Engelbrechto stipendiją (lot. *Stipendium Engelbrechtianum*) – ją ne kartą yra gavęs pats Milkus, o vėliau ir Karaliaučiaus universitete studijavę jo sūnūs<sup>160</sup>.

**3.6. SEMINARO LANKYMO TRUKMĖ.** 1724-aisiais Petras Gotlybas Milkus seminaro docento pareigas ėjo jau antrus metus – mokyti seminare lietuvių kalbą jis paskirtas 1723 m. rudenį. Tai byloja ne vienas jo prašymas, adresuotas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje<sup>161</sup>. Milkus buvo pirmasis 1723 m. atkurto („*neu-etablirtes*“) ir Kvantui vadovauti patikėto bei 1723–1724 m. žiemos semestrą duris teologijos studentams vėl atvėrusio Lietuvių kalbos seminaro docentas.

Septyni tuomečiai teologijos studentai – Heinrichas Grabau, Georgas Ernstas Klemmas, Jacobas Friedrichas Naugarđtas, Adomas Henrikas Pilgrimas, Gottfriedas Schumacheris ir Ernstas Gotfrydas bei Martynas Šimelpenigiai – Lietuvių kalbos seminarą neabejotinai jau buvo lankę ir anksčiau, t. y. 1723–1724 m. žiemos semestrą. Kaip tik jie buvo vieni pirmųjų atkurtojo seminaro lankytojų. Tai liudija seminaro docento Milkaus ranka, bet dešimties seminaristų vardu 1723 m. lapkričio 4 d. rašytas prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl lengvatų<sup>162</sup>. Tikėtina, kad seminarą šie septyni teologijos studentai lankė antrus metus be jokio pertrūkio.

Kvanto ataskaita ir pirmasis jos priedas „*Beyl. A. Auditores Collegii Pastoralis*“, be kita ko, byloja, kad tuo metu, 1724 m. gruodžio pabaigoje, docentas Petras Gotlybas Milkus ir seminaristai Johannas Friedrichas Leo, Adomas Henrikas Pilgrimas, Adomas Frydrichas Šimelpenigis bei Johannas Trentovius Sembos konsistorijoje jau buvo sėkmingai išlaikę egzaminus ir tapę kandidatais į kunigus (lot. *candidati ministerii*).

**3.7. RYŠYS SU HALĖS UNIVERSITETO LIETUVIŲ KALBOS SEMINARU.** Bent keturi 1724–1725 m. žiemos semestrą Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminare mokęsi teologijos studentai vėliau išvyko studijuoti į pietizmo centrą Halę. Bent trys iš jų – Jonas Richteris, Frydrichas Vilhelmas Hakas ir Martynas Šimelpenigis – mokė tenyškščiame universitete 1727 m. įsteigtame Lietuvių kalbos seminare (apie juos ir lietuviškų knygų rengimą Halėje žr. toliau – 3.8). Kad trys teologijos studentai, tiesa, dar nelankydami Kvanto vadovaujamo Lietuvių kalbos seminaro, jau 1724 m. rudenį turėję ketinimų artimiausią vasarą vykti į Halę, neatkleisdamas pavardžių, minėjo Georgas Friedrichas Rogallis 1725 m. laiške teologijos profesoriui Augustui Hermannui Franck'e'i (citata žr. anksčiau – 2).

<sup>160</sup> Triškaitė 2019, 74–76; Triškaitė 2020a, 33–40.

<sup>161</sup> Žr., pvz., Mielcke 1723-11-08, 38v; Mielcke 1725-05-09, 50v; faksimiles, perrašą ir ver-

timą į lietuvių kalbą žr. Triškaitė, Sidabraitė 2019, 54–55, 64–65.

<sup>162</sup> Mielcke 1723-11-04, 50–54.

3.8. LITUANISTINĖ VEIKLA. Nors Rogallis laiške Francke'ei rašė apie Kvantą vadovaujamo Lietuvių kalbos seminaro neefektyvumą ir disciplinos stoką (žr. anksčiau – 2), vis dėlto nenuginčijama tai, kad seminaras išugdė naują lietuvių raštijos kūrėjų kartą: ne vienas seminaristas dar studijų metais įsitraukė į aktyvią lituanistinę veiklą<sup>163</sup>, dalyvavo Kvantą organizuojamame kolektyviniame lietuviškų knygų rengimo projekte ir svariai prisidėjo prie XVIII a. 3–6-uoju dešimtmečiu regimo lietuviškų raštų proveržio, keli seminaristai darbavosi pietistines idėjas skleidusio Halės universiteto Lietuvių kalbos seminare.

1724–1725 m. žiemos semestrą Lietuvių kalbos seminarą lankė šeši teologijos studentai, kurių vėlesnę lituanistinę veiklą liudija įvairūs šaltiniai. Antai docentas Petras Gotlybas Milkus, dar tebemokydamas seminare, įsitraukė į Kvantą lietuviškų knygų rengimo projektą: pildė rankraštinį žodyną *Clavis Germanico-Lithvana* (XVII–XVIII a. sandūra; LMAVB RS: F 137-13–14)<sup>164</sup>, jam buvo patikėta atnaujinti ankstesnę lietuvių kalbos gramatiką<sup>165</sup>, kitaip tariant, Kvantą pavedimu jis stengėsi parengti būtiniausių lietuvių kalbos mokymo priemonių, reikalingų darbui seminare; be to, Milkus buvo vienas 1727 m. Naujojo Testamento korektorių, išvertė kelias Senojo Testamento knygas ir taisė visos 1735 m. pasirodžiusios pirmosios spausdintos lietuviškos Biblijos korektūrą, vertė giesmes ir prisidėjo prie Kvantą bendražygio Įsruties vyriausiojo kunigo Jono Berento (Johann Behrendt, 1667–1737) sudaryto naujo oficialiojo lietuviško giesmyno rengimo, taip pat išvertė ir bent penkis Prūsijos valdžios įsakus.

Kvantą lituanistiniame projekte, be Milkaus, aktyviai dalyvavo ir Adomas Frydrichas Šimelpenigis bei Adomas Henrikas Pilgrimas: abu pirmiausia žinomi kaip pirmosios spausdintos lietuviškos Biblijos (1735) vertėjai, o rengiant antrąją jos leidimą (1755) pirmasis visą tekstą redagavo, antrasis taisė korektūrą. Be to, Šimelpenigis nusipelnė versdamas į lietuvių kalbą giesmes ir sudarydamas naują oficialųjį lietuvišką giesmyną (1750), o Pilgrimas – baigdamas rengti Pilypo Ruigio (Philipp Ruhig, 1675–1749) pradėtą versti Christiano Langhanseno (1660–1727) postilę *Kinder-Postille*, kurios vertimas *Trumpas ir prastas Išguldymas wissû Nedêlê ir ūwëntû Dienû Ewangelîû* išspausdintas šimtmečio viduryje (1750).

1742 m. pasirodęs populiaraus vokiečių pedagogo Johanno Hübnerio (1668–1731) veikalo *Zweymahl zwey und funffzig Auserlesene Biblische Historien aus dem Alten und Neuen Testamente* (Leipzigas, 1714) vertimas *Išskirstyti ir Szwentam' Rašte randomi Nussidawimai iš Sêno bey Naujo Testamento* – taip pat Kvantą auklėtinių nuopelnas, nors vertėjo mįslė kol kas neįminta, o įvairūs šaltiniai kreipia net į tris: Adomą Henriką Pilgrimą, Petrą Gotlybą Milką ar Adomą Frydrichą Šimelpenigį<sup>166</sup>.

Dar dviem Kvantą mokiniais ir tuomečiams seminaristams – Mykolui Zigmantui Engeliui ir Johannui Friedrichui Leo – 1730 m. vasario 6 d. Senojo Testamento

163 [Rhesa 1811,] 62–63; Rêza 2003, 59–60, 83–84; Citavičiūtė 2004, 227–319.

164 Milkaus priedašai žodyno rankraštyje identifikuoti atlikus rašysenos analizę (plačiau žr. Triškaitė 2013, 55–64).

165 Mielcke 1725-05-09, 50v.

166 Plačiau apie šio vertimo atribuciją žr. Triškaitė 2020b, 201–209.

vertimo į lietuvių kalbą plane<sup>167</sup> buvo numatyta duoti versti po kelias Biblijos knygas, bet, regis, į vertėjų gretas jie neįsiliejo, nes Kvanto rašytoje 1735 m. Biblijos pratar-mėje jų pavardės greta kitų vertėjų neminimos.

Trys tuomečiai seminaristai įsitraukė į lituanistinę veiklą 1727 m. Halės universi-tete įsteigtame Lietuvių kalbos seminare: ten lietuvių kalbos mokė Jonas Richteris (1727–1728), Frydrichas Vilhelmas Hakas (1728–1732) ir Martynas Šimelpenigis (1734–1740). Bent du pirmieji rengė ir lietuviškas knygas. Pirmasis tenykščio seminaro docentas Richteris mokymo reikmėms perrašė ir papildė Rogallio iš Karaliaučiaus atsiųstą rankraštinių vokiečių–lietuvių kalbų žodyną – iki mūsų dienų išlikęs nuorašas žinomas kaip vadinamasis *Richterio žodynas* (AFSt: J 84)<sup>168</sup>. Antrasis šio seminaro docentas Hakas į lituanistinę veiklą įsitraukė dar studijuodamas Karaliaučiuje: drau-ge su Milkumi taisė Kvanto leidžiamo Naujojo Testamento (1727) korektūrą, o Ha-lėje šio Naujojo Testamento ir Psalmyno (1728) pagrindu parengė bei išleido pirma-įjį dvikalbį Prūsijos Lietuvos leksikografijos veikalą – lietuvių–vokiečių ir vokiečių–lietuvių kalbų žodyną *Vocabularium Litthvanico-Germanicum, et Germanico-Litthvanicum*, pasirodžiusį kartu su trumpa lietuvių kalbos gramatika *Kurtzgefaßte Litthauische Grammatic* (1730). Be to, Hako docentavimo metais ne tik rengta kalbinių, bet ir vers-ta religinių pietistinės pakraipos veikalų<sup>169</sup>.

4. IŠVADOS. 1. Prūsijos kultūros paveldo Slaptajame valstybiniame archyve (vok. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*) rasta Jono Jokūbo Kvanto (Johann Jacob Quandt, 1686–1772), vyriausiojo rūmų pamokslininko, tuomečio Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto dekaną ir ketvirtojo ordinarinio teologijos profeso-rius, nuo 1723 iki 1727 m. vadovavusio tenykščiam Lietuvių kalbos seminarui, aka-deminės veiklos ataskaita ir jos priedai teikia naujų faktų apie vis dar negausiai dokumentuotą ankstyvąjį šio seminaro gyvavimo laikotarpį.

2. Remiantis kitais toje pačioje archyvinėje byloje sudėtais dokumentais ir atas-kaitoje minimomis krikščioniškomis šventėmis, nustatyta, kad nedatuota Kvanto ataskaita rašyta tarp 1724 m. gruodžio 28 d. ir 1725 m. sausio 11 d., o joje pateikti duomenys apima 1724–1725 m. žiemos semestro pirmąją pusę, t. y. 1724 m. spalio–gruodžio mėnesius.

3. Kvanto ataskaita liudija, kad 1724–1725 m. žiemos semestrą Karaliaučiaus uni-versiteto Lietuvių kalbos seminarą lankė trisdešimt teologijos studentų. Teologijos ir kalbos dalykų jie mokėsi du kartus per dieną nuo 10 iki 11 ir nuo 15 iki 16 valandos. Kvanto vadovaujama seminare tęstas pirmojo jo vadovo Heinricho Lysijaus (1670–

<sup>167</sup> Nėra duomenų, ar dokumentas išlikęs.

Remtasi glaustu jo turinio perteikimu Jo-hanno Bertuleičio studijoje *Die Reformation unter den preußischen Litauern* (Karaliaučius, 1933–1934; žr. Bertuleit 1933–1934, 84).

<sup>168</sup> Kad šio rankraščio perrašytojas – pirmasis Halės universiteto Lietuvių kalbos semi-naro docentas Jonas Richteris, nustatė

Franzas Spechtas (Specht 1935, 47).

<sup>169</sup> Plačiau apie Halės universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų verstus religi-nius veikalus žr. Aleknavičienė, Schiller 2002, 43–78; apie pietistų ir liuteronų orto-doksų konkurenciją ir bendradarbiavimą žr. Aleknavičienė 2018a, 135–181.

1731) taikytas mokymo būdas – vadinamasis *collegium privatissimum*. Seminaristų pavardes dokumentuoja antrasis ataskaitos priedas „Beyl. B. Auditores Seminarii Lithvanici“: tai Petras Gotlybas Milkus (Peter Gottlieb Mielcke, 1695–1753), kuris tuo metu ėjo docento pareigas, Gottfriedas Boeckelis (?–po 1724), Samuelis Boeckelis (?–po 1724), Alexanderis Deutschmannas (?–po 1724), Mykolas Zigmantas Engelis (Michael Sigismund Engel, 1700–1758), Carlas Julius Fleischmannas (1704–1778), Christophoras Danielius Franckas (?–po 1724), Georgas Friedrichas Gehrke'ė (?–po 1724), Heinrichas Grabau (?–po 1724), Frydrichas Vilhelmas Hakas (Friedrich Wilhelm Haack, 1707–1754), Georgas Ernstas Klemmas (1701–1774), Johannas Friedrichas Leo (1696–1759), Christophoras (Georgas) Liebe'ė (1705–1764), Joachimas Friedrichas Mey'us (?–po 1724), Johannas Friedrichas Mülneris (?–po 1724), Jacobas Friedrichas Naugardtas (1694–1751), Friedrichas Gottliebas Perbandtas (?–po 1724), Adomas Henrikas Pilgrimas (Adam Heinrich Pilgrim, 1702–1757), Heinrichas Preussas (?–po 1728), Christophas Rabe'ė (?–po 1724), Henrikas Ernstas Rabė (Heinrich Ernst Rabe, 1707/1708–1744), Gottliebas Richteris (1707–1775), Jonas Richteris (Johann Richter, 1705–1754), Frydrichas Rozenbergas (Friedrich Rosenberg, ?–1727), Adomas Frydrichas Šimelpenigis (Adam Friedrich Schimmelpfennig, 1699–1763), Ernstas Gotfrydas Šimelpenigis (Ernst Gottfried Schimmelpfennig, 1704–1768), Martynas Šimelpenigis (Martin Schimmelpfennig, 1706–1778), Gottfriedas Schumacheris (1704–1786), Frydrichas Zigmantas Šusteris (Friedrich Sigismund Schuster, 1703–po 1732), Johannas Trentovius (1700–1765). Bent pusė šių teologijos studentų kaip Lietuvių kalbos seminaro lankytojai ligšiolinėje istoriografijoje nebuvo minėti. Atsižvelgiant į Georgo Friedricho Rogallio teiginį 1725 m. rašytame laiške Halės universiteto teologijos profesoriui Augustui Hermannui Francke'ei, neatmestina, kad vienas kitas teologijos studentas savo pavardę galėjo būti įrašęs formaliai. Kita vertus, vertinant Kvanto ataskaitą svarbiausia ne tai, koks buvęs tikslus andainykščių seminaristų skaičius, o tai, kad Lietuvių kalbos seminarą tuomet tikrai lankė būsimieji lietuvių raštijos kūrėjai.

4. Septyni iš Kvanto ataskaitos antrajame priede minimų teologijos studentų seminarą lankė dar 1723–1724 m. žiemos semestrą ir buvo vieni pirmųjų 1723 m. atkurto bei Kvanto vadovaujamo Lietuvių kalbos seminaro lankytojų, o Milkus – pirmasis atkurtojo seminaro docentas.

5. 1724–1725 m. žiemos semestrą Lietuvių kalbos seminarą lankusių teologijos studentų amžius svyravo nuo 17 iki 30 metų. Dauguma buvo kilę iš Prūsijos Lietuvos. Bent 19 iš jų po studijų ordinuoti kunigais ir tarnavo lietuviškose parapijose.

6. Net šeši tuomečiai seminaristai įsitraukė į lituanistinę veiklą ir darbavosi dviejų protestantizmo krypčių – liuteronų ortodoksų ir pietistų – stovyklose. Trys iš jų – Petras Gotlybas Milkus, Adomas Henrikas Pilgrimas ir Adomas Frydrichas Šimelpenigis – aktyviai dalyvavo Jono Jokūbo Kvanto organizuojamame lietuviškų knygų rengimo ir leidybos projekte. Kiti trys seminaristai – Jonas Richteris, Frydrichas Vilhelmas Hakas (lituanistinę veiklą jis pradėjo Kvanto leidžiamo 1727 m. lietuviško Naujojo Testamento korektūros taisymu) bei Martynas Šimelpenigis – vėliau išvyko į pietizmo centrą Halę, mokė tenykščio universiteto Lietuvių kalbos seminare ir rengė lietuviškas kalbines bei religines knygas.

## Šaltiniai ir literatūra:

- Album Alumnorum* – „Album Alumnorum Mensæ Regiæ Borusficæ provincialis ex regia liberalitate adparatæ inde a Cal. Ian. MLCCXXVIII“, *Ordnung und Album des königlich preußischen Provinzial-Freitischs*, Halė; AFSt: W XX/III/5.
- ALEKNAVIČIENĖ, ONA, 2018a: „Konfesinė konkurencija ir kultūrinis bendradarbiavimas Prūsijos Lietuvoje XVIII amžiaus I pusėje: postūmiai lietuvių raštijai“, *Senoji Lietuvos literatūra* 45. *Reformacija ir senoji Lietuvos raštija*, 135–181.
- ALEKNAVIČIENĖ, ONA, 2018b: „Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras: 1718–1723 m.“, *Senoji Lietuvos literatūra* 46. *Pietizmo idėjos ir surinkimininkų raštija Prūsijos Lietuvoje*, 15–55.
- ALEKNAVIČIENĖ, ONA; CHRISTIANE SCHILLER, 2002: „Johannas Behrendtas – *Dawádnó Mókflo apie Dušiós Išgánima* (1729) redaktorius, recenzentas ir maldos vertėjas“, *ALT* 4, 43–78.
- ARNOLDT, DANIEL HEINRICH, 1777: *D. Daniel Heinrich Arnoldts, Kōniglichen Preußischen Oberhofpredigers und Confistorialraths, kurzgefaßte Nachrichten von allen seit der Reformation an den Lutherischen Kirchen in Ostpreußen gestandenen Predigern*. Herausgegeben von Friedrich Wilhelm Benefeldt, Pfarrer in Arnau. Königsberg, bey Gottlieb Lebrecht Hartung. 1777.
- BERTULEIT, JOHANN, 1933–1934: „Die Reformation unter den preußischen Litauern. 3weiter Teil“, *Jahrbuch der Synodalkommission und des Vereins für ostpreussische Kirchengeschichte* 2, Königsberg: Kommissionsverlag Wichern=Buchhandlung G. m. b. H., 5–90.
- BOGDAN, DANUTA, 1994: „Das Polnische und das Litauische Seminar an der Königsberger Universität vom 18. bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts“, *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte* 3(2), 393–425.
- BOROWSKI, LUDWIG ERNST, 1794: *Biographische Nachrichten von dem denkwürdigen preußischen Theologen D. Johann Jacob Qvandt, kōniglichem Oberhofprediger und Generalsuperintendenten u. f. Nebst einem Verzeichnisse der ostpreussischen Jubelprediger. Auf Veranlassung der kōnigl. deutschen Gesellschaft zu Königsberg von Ludwig Ernst Borowski kōnigl. preuß. Kirchen- u. Schulenrathe und Pfarrern der Neuroßgärtischen Gemeine*. Königsberg in der Hartung'schen Buchhandlung. 1794.
- BURCKHARD, THOMAS, [1724-12-28–1725-01-11]: Akademinės veiklos ataskaita, Karaliaučius; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 505r–508v.
- CITAVIČIŪTĖ, LIUCIJA, 2004: *Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaras. Istorija ir reikšmė lietuvių kultūrai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- CITAVIČIŪTĖ, LIUCIJA, 2020: „Aus dem Königsberger Archiv: Einige Quellen zur Geschichte des Litauischen Seminars (zum 300-jährigen Jubiläum des Litauischen Seminars an der Königsberger Universität)“, *Harald Bichlmeier, Jolanta Gelumbeckaitė (Hrsg.), Achthundert Jahre deutsch-baltischer Beziehungen. Kulturelle Wechselwirkung im baltischen Sprachraum. Schriftenreihe der Gesellschaft für Baltische Studien* 3, Hamburg: Baar Verlag, 65–88.
- ERLER, GEORG (Hrsg.), 1911–1912: *Die Matrikel und die Promotionsverzeichnisse der Albertus-Universität zu Königsberg i. Pr. 2. Die Immatrikulationen von 1657–1829*, Leipzig: Verlag von Duncker & Humblot.

- GAUSE, FRITZ, 1968: *Die Geschichte der Stadt Königsberg in Preussen 2. Von der Königskrönung bis zum Ausbruch des Ersten Weltkrieges*, Köln: Böhlau-Verlag.
- HOFMEISTER, ADOLPH (Hrsg.), 1904: *Die Matrikel der Universität Rostock 4. Mich. 1694 – Ost. 1789*, Rostock: In Kommission der Stillerschen Hof- und Universitäts-Buchhandlung.
- Karaliaučiaus universiteto rektorius ir senato raštas vietinei Prūsijos vyriausybei dėl karaliaus Frydricho Vilhelmo I 1724 m. gruodžio 18 d. reskripto, Karaliaučius, 1725-01-11; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 393r–396v.
- KENKEL, HORST (Hrsg.), 1972: *Amtsbauern und Kölmer im nördlichen Ostpreußen um 1736 nach der „Repeuplierung“ des Distrikts Litauen. Nach der Generaltabelle und den Prästationstabellen. Sonderschriften des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. 23*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins.
- LYSIUS, HEINRICH, 1725-01-02: Akademinės veiklos ataskaita, Karaliaučius; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 413r–414v.
- [LYSIUS, HEINRICH,] 1993: *Heinrich Johann Lysius. Mažasis katekizmas*, pagal Berlyno rankraščių parengė Pietro U. Dini, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- MASECOVIUS, CHRISTIAN, 1725-01-08: Akademinės veiklos ataskaita, Karaliaučius; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 415r–415v.
- [MIELCKE, PETER GOTTLIEB,] 1723-11-04: Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro lankytojų vardu rašytas prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl lengvatų, Karaliaučius; APO: Universität, 1646/452, 50–54. (Faksimilė, perrašas, vertimas: Triškaitė 2018, 90–103; Triškaitė, Sidabraitė 2019, 38–51.)
- MIELCKE, PETER GOTTLIEB, 1723-11-08: Prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, 38r–39v. (Faksimilė, perrašas, vertimas: Triškaitė, Sidabraitė 2019, 52–61.)
- MIELCKE, PETER GOTTLIEB, 1725-05-09: Pakartotinis prašymas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl galutinai nesumokėtos Engelbrechto stipendijos, Karaliaučius; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, EM 135 b, Nr. 77, 50r–51v. (Faksimilė, perrašas, vertimas: Triškaitė, Sidabraitė 2019, 62–74.)
- MOELLER, FRIEDWALD, 1968: *Altpreußisches evangelisches Pfarrerbuch von der Reformation bis zur Vertreibung im Jahre 1945 1. Die Kirchspiele und ihre Stellenbesetzungen*, Hamburg: Selbstverlag des Vereins für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V.
- PASTENACI, FRIEDRICH, 1757: *Kurzgefaßte Historische Nachrichten von allen im Königreiche Preußen befindlichen Kirchen und Predigern bei denselben, außerhalb Königsberg, von der Reformation Lutheri an bis auf unsere Zeiten. Herausgegeben von Friedrich Pastenaci, Hospit. Pred. und Rect. zu Gumbinnen, auch Mitglied der Königl. Deutsch. Gesellsch. zu Königsb. in Preußen. Erstes Stück vom Insterburgschen Erzprießterthum*. Königsberg, gedruckt bei I. F. Driest [1757].
- Prūsijos karaliaus Frydricho Vilhelmo I reskriptas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl blogos tenykščio universiteto padėties, Berlynas, 1724-12-18; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 388r–389v (pasirašyta Marquardo Ludwigo von Printzeno).



- Prūsijos vyriausybės Karaliaučiuje raštas tenykščio universiteto rektoriui ir senatui dėl karaliaus Frydricho Vilhelmo I 1724 m. gruodžio 18 d. reskripto, Karaliaučius, 1724-12-28; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 398r–398v (nuorašas).
- Prūsijos vyriausybės Karaliaučiuje raštas tikrajam slaptajam valstybės ir karo reikalų tarėjui, obermaršalui Marquardui Ludwigui von Printzenui dėl Georgo Friedricho Rogallio ir dar dviejų Halės universiteto auklėtinių kandidatūrų į kunigo tarnybą Prūsijos Lietuvoje, Karaliaučius, 1724-05-29; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 70 (1723–1725), 17r–18v.
- QPP IV – [Johann Jacob Quandt, Preußische Presbyterologie 4, Karaliaučius, iki 1772]; GStA PK: XX. HA Hist. StA Königsberg, Hs, Nr. 2, Bd. 4 (rankraštis, autografas).
- QUANDT, JOHANN JACOB, [1724-12-28–1725-01-11]: Akademinės veiklos ataskaita, Karaliaučius; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 418r–421r.
- [QUANDT, JOHANN JACOB; WILHELM HEINRICH VON MANSBERG, 1723]: Pirmasis Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminaro statutas, *Gefchichte und Verfaßung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius]; APO: Kuratorium, 1647/57, 57–60 (XIX a. nuorašas). (Perrašas ir vertimas: Rėza 2003, 53–57, 79–82.)
- RĖZA, MARTYNAS LIUDVIKAS, 2003: *Lietuvių kalbos seminaro istorija*, parengė ir iš vokiečių kalbos vertė Liucija Citavičiūtė, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- [RHESA, MARTIN LUDWIG, 1811]: *Gefchichte und Verfaßung des litthauifchen Seminariums auf der Univerfitaet zu Königsberg*, [Karaliaučius]; APO: Kuratorium, 1647/57, 53–71. (Perrašas ir vertimas: Rėza 2003, 49–69, 76–91.)
- RIEDEL, ERICH, 1937: *Pietismus und Orthodoxie in Ostpreußen. Auf Grund des Briefwechsels G. F. Rogalls und F. A. Schultz' mit den Halleschen Pietisten*, Königsberg (Pr) und Berlin: Ost-Europa-Verlag.
- SCHILLER, CHRISTIANE, 1994a: „Das Litauische Seminar in Halle (1727–1740) und seine Mitglieder. Auf Spurensuche“, *Acta Baltica* 32, 195–223.
- SCHILLER, CHRISTIANE, 1994b: „Die Litauischen Seminare in Königsberg und Halle. Eine Bilanz“, *Nordost-Archiv. Zeitschrift für Regionalgeschichte* 3(2), 375–392.
- Sembos konsistorijos pranešimas Prūsijos vyriausybei Karaliaučiuje dėl Georgo Friedricho Rogallio ir dar dviejų Halės universiteto auklėtinių kandidatūrų į kunigo tarnybą Prūsijos Lietuvoje, Karaliaučius, 1724-05-18; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 70 (1723–1725), 19r–20r (priedas prie Prūsijos vyriausybės Karaliaučiuje rašto tikrajam slaptajam valstybės ir karo reikalų tarėjui, obermaršalui Marquardui Ludwigui von Printzenui, 1724-05-29).
- Series Praelectionum 1724–1725 – SUB AUSPICATISSIMO REGIMINE AUGUSTISSIMI, SERENISSIMI ATQUE POTENTISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, DN. FRIDERICI WILHELMI, REGIS BORUSSIAE, MARCHIONIS BRANDENBURGICI, S.R.I. ARCHI-CAMERARII ET PRINCIPIS ELECTORIS, &c. &c. &c. Patriæ Patris, Domini sui longè Clementiffimi ac Nutricii Munitiffimi, Hanc feriem Praelectionum per Semestre hybernum Anno MDCCXXIV. & MDCCXXV. Exhibent PROFESSORES ACADEMIÆ REGIOMONTANÆ. REGIOMONTI, Litteris REUSNERIANIS*; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 76r–77v.
- Series Praelectionum 1727 – SUB AUSPICATISSIMO REGIMINE AUGUSTISSIMI, SERENISSIMI ATQUE POTENTISSIMI PRINCIPIS AC DOMINI, DN. FRIDERICI WILHELMI, REGIS*

BORUSSIAE, MARCHIONIS BRANDENBURGICI, S.R.I. ARCHI-CAMERARII ET PRINCIPIS ELECTORIS, &c. &c. &c. Patriæ Patris, Domini fui longè Clementisfimi ac Nutricii Munificentisfimi, Hanc seriem Prælectionum per Semestre Æstivum MDCCXXVII. Exhibent PROFESSORES ACADEMIÆ REGIOMONTANÆ. REGIOMONTI, Litteris REUSNERIANIS; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 126r–127v.

- SIDABRAITĖ, ŽAVINTA, 2006: *Kristijonas Gotlybas Milkus. Gyvenimas ir literatūrinė veikla*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Slaptosios tarybos išvados dėl Karaliaučiaus universiteto profesorių pateiktų ataskaitų, Berlynas, 1725[-01-??]; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 527v–537v (nuorašas?).
- SPECHT, FRANZ, 1935: „Das Litauische Seminar an der Universität Halle“, *Archivum Philologicum* 5, 36–53.
- TERVEEN, FRITZ, 1954: *Gesamtstaat und Retablissement. Der Wiederaufbau des nördlichen Ostpreußen unter Friedrich Wilhelm I 1714–1740*, Göttingen, Frankfurt, Berlin: Wissenschaftlicher Verlag „Musterschmidt“.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2013: „Petro Gotlybo Milkaus prieraišai rankraštiniame žodyne *Clavis Germanico-Lithvana*“, *ALT* 15, 39–86.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2018: „Keletas naujų duomenų apie Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarą 1723 m.“, *Senoji Lietuvos literatūra* 46. *Pietizmo idėjos ir surinkimininkų raštija Prūsijos Lietuvoje*, 56–103.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2019: „Milkų šeima XVII–XVIII a. Prūsijos Lietuvoje: genealogijos rekonstrukcija“, *ALT* 20, 73–126.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2020a: „Milkų giminė Prūsijos Lietuvoje: nuo XVII link XX amžiaus“, *Žavinta Sidabraitė, Birutė Triškaitė, Lituanistinio sąjūdžio XVIII amžiaus Prūsijoje atodangos* 1. *Vienos šeimos istorija: Mielckes vs. Milkai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 33–106.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ, 2020b: „Petras Gotlybas Milkus – lietuvių kalbos ir raštijos puoselėtojas“, *Žavinta Sidabraitė, Birutė Triškaitė, Lituanistinio sąjūdžio XVIII amžiaus Prūsijoje atodangos* 1. *Vienos šeimos istorija: Mielckes vs. Milkai*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 107–265.
- TRIŠKAITĖ, BIRUTĖ; ŽAVINTA SIDABRAITĖ (par.), 2019: *Lituanistinio sąjūdžio XVIII amžiaus Prūsijoje atodangos* 2. *Dokumentinis Milkų šeimos palikimas = Die Hintergründe der lituanistischen Bewegung im 18. Jahrhundert in Preußen* 2. *Das dokumentarische Erbe der Familie Mielcke*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- [WOTSCHKE, THEODOR,] 1928: *Georg Friedrich Rogalls Lebensarbeit nach seinen Briefen [...]. Schriften der Synodalkommission für ostpreußische Kirchengeschichte* 27, Königsberg: Kommissionsverlag Ferd. Beyers Buchhandlung Thomas & Oppermann.
- ZM I–VII – *Das „Zwischenmanuskript“ zum Altpreussischen evangelischen Pfarrerbuch* 1–7, auf der Grundlage der Sammlungen von Friedwald Moeller bearbeitet von Walther Müller-Dultz, Reinhold Heling und Wilhelm Kranz, Hamburg: Im Selbstverlag des Vereins [für Familienforschung in Ost- und Westpreußen e. V. Quellen, Materialien und Sammlungen zur altpreussischen Familienforschung (QMS)], 2012–2014.

### Summary

The article introduces a document found in the Secret State Archives Prussian Cultural Heritage Foundation (Germ. *Geheimes Staatsarchiv Preußischer Kulturbesitz*; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 [1716–1729]) in Berlin that sheds new light on the seminar of the Lithuanian language – the first centre for teaching Lithuanian – that was founded at the Faculty of Theology of the Königsberg University in late 1720s. It is an academic account by Johann Jacob Quandt (1686–1772), the chief preacher of the court and the then dean of the Faculty of Theology of the Königsberg University and the fourth professor of theology in ordinary, who ran the seminar of the Lithuanian language between 1723 and 1727. This account provides insights into the early activities of the seminar that have not been documented in much detail so far.

Neither the account nor any of its three appendices – lists of students attending Quandt's courses – are dated. Based on other documents in the same archive file and the Christian holidays to which the account refers, Quandt's account has been dated between 28 December 1724 and 11 January 1725, and the data that it contains cover the first half of the 1724–1725 winter semester: October–December of 1724.

Quandt's account shows that during the winter semester of 1724–1725, the seminar of the Lithuanian language at the Königsberg University was attended by thirty theological students. Theology and language was taught twice daily between 10 and 11 AM and between 3 and 4 PM. The seminar under Quandt's management continued to apply the so-called *collegium privatissimum*, the teaching method of its first supervisor, Heinrich Lysius (1670–1731). The names of the seminar attendees from that period are documented in the second appendix to Quandt's account titled 'Beyl. B. *Auditores Seminarii Lithvanici*': these were Peter Gottlieb Mielcke (1695–1753), who was in his second year as a teacher, Gottfried Boeckel (?–after 1724), Samuel Boeckel (?–after 1724), Alexander Deutschmann (?–after 1724), Michael Sigismund Engel (1700–1758), Carl Julius Fleischmann (1704–1778), Christophor Daniel Franck (?–after 1724), Georg Friedrich Gehrke (?–after 1724), Heinrich Grabau (Grabovius, ?–after 1724), Friedrich Wilhelm Haack (1707–1754), Georg Ernst Klemm (1701–1774), Johann Friedrich Leo (1696–1759), Christophorus (Georg) Liebe (1705–1764), Joachim Friedrich Mey (?–after 1724), Johann Friedrich Mülner (?–after 1724), Jacob Friedrich Naugardt (1694–1751), Friedrich Gottlieb Perbandt (?–after 1724), Adam Heinrich Pilgrim (1702–1757), Heinrich Preuss (?–after 1728), Christoph Rabe (?–after 1724), Heinrich Ernst Rabe (1707/1708–1744), Gottlieb Richter (1707–1775), Johann Richter (1705–1754), Friedrich Rosenberg (?–1727), Adam Friedrich Schimmelpfennig (1699–1763), Ernst Gottfried Schimmelpfennig (1704–1768), Martin Schimmelpfennig (1706–1778), Gottfried Schumacher (1704–1786), Friedrich Sigismund Schuster (1703–after 1732), Johann Trentovius (Trentowski, 1700–1765). Seven of them attended the seminar back in the winter semester of 1723–1724 and were among the

first attendees of the seminar of the Lithuanian language under Quandt after it had been reinstated in 1723. Peter Gottlieb Mielcke was the first teacher at the reinstated seminar.

During the winter semester of 1724–1725, the age of the theological students attending the seminar of the Lithuanian language at the Königsberg University was between 17 and 30. Most of them were from Prussian Lithuania. After finishing their studies, at least 19 of the attendees were ordained priests and served in Lithuanian parishes. Out of the thirty students who signed the second appendix to Quandt's account, at least one-half have not been known as attendees of the seminar of the Lithuanian language yet.

Even though the Pietist Georg Friedrich Rogall was very critical towards the seminar of the Lithuanian language under the orthodox Lutheran Quandt in his 1725 letter to August Hermann Francke (1663–1727), professor of theology at the Halle University, it is beyond any dispute that the seminar had brought up a new generation of authors of Lithuanian writings. Six of the theological students who attended the seminar in the winter semester of 1724–1725 had become involved in Lithuanistic activity, albeit from the camps of two protestant movements – the orthodox Lutherans and the Pietists. Three of them – Peter Gottlieb Mielcke, Adam Heinrich Pilgrim, and Adam Friedrich Schimmelpfennig – were actively involved in Johann Jacob Quandt's project that aimed to renew and enhance the repertoire of religious Lithuanian literature. Three others – Johann Richter, Friedrich Wilhelm Haack (by the way, he became involved in Lithuanistic activity with his proof-reading of the 1727 New Testament published by Quandt in Lithuanian), and Martin Schimmelpfennig – later went to Halle, the centre of Pietism, where they became teachers at the seminar of the Lithuanian language that was founded there in 1727 and drafted Lithuanian books. Quandt's pupils made a significant contribution to the breakthrough in Lithuanian writings between the 1730s and 1760s.

BIRUTĖ TRIŠKAITĖ

*Raštijos paveldo tyrimų centras*

*Lietuvių kalbos institutas*

*P. Vileišio g. 5*

*LT-10308 Vilnius, Lietuva*

*el. p.: birute.triskaite@gmail.com*

Gauta 2021 m. lapkričio 26 d.

DOKUMENTO PUBLIKAVIMO PRINCIPAI. Publikuojama dokumento faksimilė, perrašas su tekstologiniais komentarais ir vertimas į lietuvių kalbą su dalykiniais komentarais. Perrašas parengtas pagal dokumentinio leidimo principus. Naujųjų laikų gotikiniu kursyvu rašytame vokiškame tekste pasitaikantys lotyniškuoju raštu įrašyti lotyniški intarpai išskiriami kursyvu. Lotyniškų ir vokiškų žodžių kontraktijos ir omisijos išskleidžiamos laužtiniuose skliaustuose „[ ]“, tašku ar dvitaškiu žymimos santrumpos paliekamos.

Tekstologiniai komentarai teikiami po perrašų puslapio apačioje išnašose: nurodomi taisyms ir kitų asmenų įrašai. Komentuojamas originalo žodis ar žodžių junginys nuo tekstologinių komentarų atskiriamas ženklų „|“ . Kai komentuojama daugiau kaip vienas žodis, perraše pažymimos komentuojamo fragmento ribos ženklais „┌ ┐“.

Lotyniški vokiško teksto fragmentai verčiami į lietuvių kalbą ir grafiškai neišskiriami. Sutrumpinti žodžiai verčiami nesutrumpintais. Puslapio apačioje išnašose teikiami dalykiniai komentarai, o tekstologiniai pakartojami tik vienu atveju – siekiant išskirti kitų asmenų įrašus.

JONO JOKŪBO KVANTO ATASKAITA APIE AKADEMINĘ VEIKLĄ 1724–1725 M. ŽIEMOS SEMESTRO PIRMAJĄ PUSĘ (SU PRIEDAIS), Karaliaučius, [1724-12-28–1725-01-11]; GStA PK: I. HA GR, Rep. 7 Preußen, Nr. 187 (1716–1729), 418r–421r.

[418r] Ich Iohann Iacob Qvandt D[octor], Ober=Hoff=Prediger, Consistorial=Rath und Prof. Theol. Ordin. Qvartus, habe feit Michaëlis ein Collegivm Pastorale ge= halten, und darinn 5 Studiosos Theologiæ in der<sup>170</sup> zum Predigt=Amt nöthigen Klugheit und verfchie= denen casibus unterrichtet, auch ihre Gaben in öffentlich von Ihnen gehaltenen Predigten erforschet, welche alle vor kurzer Zeit examiniret und bey dem hiefigen Consistorio in numerum Candidatorum auf= genom[m]en worden. Ihre Nahmen find in Beylage A.

Von I–II.

Hiernecht findt in dem von Ihro Königl. May[est]t[ät]t allergnädigft errichteten Seminario Lithvanico, deßen Direction mir allerg[nä]d[ig]ft anbefohlen 30. Studiosi Theologiæ, in der Theologia und Sprache, gemäß der desfalls ertheilten Instruction unter= richtet, auch zu den angefezten Seiten ihrer Auf= führung und studiorum wegen examiniret, welche Arbeit unter Gottes Seegen noch

170 der|←denen

Ich Johann Jacob Wandt, Obrer, Lefft, Fröndlich,  
 Consistorial, Rath und Prof. Theol. Ordin. Quartus  
 Jahr seit Michaelis im Collegio Pastoralis ge-  
 halten, und darinn 5 Studiosos Theologiae in  
 Lapsen zum Fröndlich, mit nöthigen Klugheit und Ansehen,  
 davon caeteris intermisit, auch ich hab in  
 öffentlich von ihnen gehaltenen Predigten vorlesen,  
 welche alle von ihnen zum Examiniren und bey dem  
 folgenden Consistorio in numentum Candidatenem auch  
 gantzen worden. Ihre Hofman sind in Bay saget.

Nov. 1. 11.

Sinnerzeit sind in dem von Ise Königl. Mayes  
 allerschicklich verordnetem Seminaris Lithuanico,  
 das den Direction mit allerschicklich anbestellen 30.  
 Studiosi Theologiae, in der Theologiae und Sprach  
 gantz der dinstlich verhaltenen Instruction milde,  
 rüchlich, auch zu dem anbestellen Zeitun ihre Aufs  
 sichtigung und studionem oragum examiniren,  
 welche dinstlich milde dinstlich Sagen noch  
 continuiert sind. In Auditorio sind  
 sub Lang. B. bannmal.

Nov 2. 11.  
Nov 11. 11.

9

...um Seminaristen forsoce als andern Studiosis Theo-  
 logiae... id est magis... inchoatione...  
 in diebus... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...  
 inchoatione... inchoatione...

Nov. 11.

91 Jono Jokūbo Kvantо akademinės veiklos  
 ataskaita: Karaliaučiaus universiteto  
 Lietuvių kalbos seminaras 1724 m.

Auditores Collegii  
Pastoralis.

Petrus Gottlieb Michner Siles. Bor.  
Johannes Fridricus Leo friburgerfis.  
Adam Fridricus Schmelzgering. Puzpohnensis.  
Johannes Wrensvius Lycca In. Jus.  
Adam Henrich Pilgrim Kautenberg In. Jus.



# Academiæ Seminarii Lithvanici

Petrus Gottlieb Mielcke. Silsa Prussus.  
 Constantinus Godefridus Dyckhoff. Westphalen Prussus.  
 Bartholomæus Dammannus. Pilsna Prussus.  
 Jacobus Friedrich Naugart. Tiel. Prussus.  
 Christophorus Daniel Franck. Sabiruten. Prussus.  
 Fredericus Gottlieb Lerbant. Insi. Borussia.  
 Henricus Preuss. Silsa Prussus.  
 Godofredus Boeckel. Strag. Memel. Prussus.  
 Johannes Fredericus Kulas. Insi. Borussia.  
 Petrus Kuster. Silsa Lithv.  
 Christophorus Kiebe. Pilsna. Prussus. Lithv.  
 Fredericus Wilhelmus Haack. Memel. Prussus.  
 Alexander Deutschmann. Goldap. Prussus.  
 Henricus Grabau. Insterā Borussia.  
 Johann Richter. Memel Borussia.  
 Georgius Ernestus Klein. Tiel. Prussus.  
 Samuel Boemel. Insterburg. Borussia.  
 Martinus Schimelfennig. Pilt. Prussus.  
 Johannes Fredericus Leo Insterburgeris. Prussus.  
 Christoph Habe. Reg. Borussia.  
 Joachimus Fredericus Mey. Nordenf. Borussia.  
 Henricus Ernestus Habe. Insterburg. Borussia.  
 Fredericus Rosenbergh. Pilsna. Prussus.  
 Michael Sigmund Ergel. Lauksida. Pr.  
 Johannes Treutmann. Lyca. Prussus.  
 Adam Fridrich Hindelfennig. Pilsna. Prussus.  
 Adam Henricus Pilgrim. Lauksida. Prussus.  
 Georgius Indicus Gehrke. Pilsna. Prussus.  
 Carolus Julius Gleisemann. Silsa Prussus.  
 Andrus Sigmund Schuppen. Dudenchen. Pr.

Auditores. Praelectionum  
in omnes Scripturas V. ac N. T. Libros  
D. Johannis Jacobi Lvanche.  
segg. sunt.

- Petrus Gottlieb Mielcke. Tils. Pruss.
- Christianus Dufurmannus Pilsnack. Pruss.
- Christianus Gottfried Dufurmannus Pilsnack. Pruss.
- Johann Nitzsch Memel. Borussiae.
- Fredericus Gottlieb Zerband Insk. Borussiae.
- Henricus Preuss Tilsa Prussus.
- Christianus Dufurmannus Pruss.
- Fredericus Wilhelmus Büttner Engelst. Pruss.
- Fredericus Wilhelmus Haack Memel. Pruss.
- Henricus Grabau Insk. Pruss.
- Christianus Dufurmannus Tilsa Pruss.
- Christoph. Daniel Franck. Labiau. Pruss.
- Melch. Georg. Fleiner. Hückelg. Neo-Marche.
- Samuel Goetzels Insk. Pruss.
- Martinus Schimelfennig. Pict. Pruss.
- Johannes Fredericus Leo Insk. Pruss.
- Christianus Dufurmannus Tilsa Pruss.
- Joachimus Fredericus Mey. Pilsnack. Borussiae.
- Henricus Ernestus Labe. Pilsnack. Borussiae.
- Jordanus Fredericus Mulato. Pilsnack. Borussiae.
- Christophorus Liebe. Rux. Pruss.
- David Heiligenboerker. Insk. Pr.
- Georgius Rädte. Insk. Pruss.
- Johannes Bernbardus Krüger. Regiom. Pruss.
- Michael Greger. Ortelsbürgensis Borussiae.
- Johannes Jacobus Vassold. Insk. Borussiae.
- Johannes Jacobus Gregorovius. Widminna Borussiae.
- Alexander Deutschmann. Goldap. Borussiae.

*continuiet* wirdt. Die *Auditores* findt  
*sub* Beyl. B. benennet.

Von X–XI.  
Und III–IV.  
Den

[418v] Denen *Seminariften* fowoll als andern *Studiosis Theo=*  
*logiæ* zu gutt mache den ʀAnfang zu einer<sup>171</sup> Einleitung in  
die Bücher der H[eiligen] Schrifft A. und N. T., darinn ich von eines  
jeden Bibliſchen Buches *Autore*, Inhalt, Weg, vornehm=  
ften ʀCommentatoribus  $\varphi$ <sup>172</sup> handele<sup>173</sup>, auch bey einem jeden  
Bibliſchen Buche einen merckwürdigen Spruch er=  
läutere. Die *Auditores* find in Beyl. C. benen[n]et,<sup>174</sup> ʀdie ſich || bisher angegeb[en.]<sup>175</sup>

Von I–II.

Eine *publique Diſertation* zu halten, habe feit  
*Michaël* keine Gelegenheit gehabt, habe  
aber als iziger *Decanus Facult. Theologicæ*  
das *Programma* auf das verfloßene Weyh=  
nachtsFeſt *nomine Rectoris et Senatus* ver=  
fertiget<sup>176</sup> welches in<sup>177</sup> Beyl. D. hiebeykom[m]et.

[419r] Beyl. A.

*Auditores Collegii*  
*Pastoralis.*

*Petrus Gottlieb Mielke Tilſa Bor.*  
*Iohannes Fridricus Leo Inſterburgenſis.*  
*Adam Friedricus Schim[m]elpfenning. Piktupöhnensis.*  
*Iohannes Trentovius Lycca Prufus*  
*Adam Henrich Pilgrim Rautenberg-Prufus.*

÷

[420r] Beyl. B.

*Auditores*  
*Seminarii Lithvanici.*

ʀ*Petrus Gottlieb Mielcke. Tilſa Prufus.*  
Ernſt Gottfried Schim[m]elpfennig *Picktupehnâ Prufus.*  
Gottfried Schumacher *Pillup: Pruf[us]*

171 Anfang zu einer]←Anfang einer

172  $\varphi$ ] 'et cetera'

173 Commentatoribus  $\varphi$

handele]←Commentatoribus handele

174 benen[n]et,]←benen[n]et.

175 Įrašyta vėliau.

176 ver=|| fertiget]←ver=|| v

177 in]←s

*Iacob Fridrich Naugart. Tilf: Prusf.*  
*Christoph: Daniel Franck. Labiavenf: Prusf:*  
*Fridericus Gottlieb Perbandt. Inft: Borufs:*  
*Heinricus Preusf. Tilsa Prusfus.*  
*Godofred[us] Boeckel Strag: Memel. Pruff[us].*  
*Iohannes Frideric[us] Mülnher Infterb: Boruff[us]*  
*Gottlieb Richter. Tilsa Lithv.*  
*Christophorus Liebe. Pillkalln. Prusf[us]. Lithv.*  
*Friederic[us] Willhelmus Haack Memel: Pruffus*  
*Alexander Deutschmann Goldap: Pruss[us].*  
*Henricus Grabau. Insterâ Borusfus.*  
*Iohann Richter Memelâ Borusf.*  
*Georgius Ernestus Klemm Tilf: Prusfus.*  
*Samuel Boeckel. Infterburg. Borufs.*  
*Martinus Schim[m]elpfennig. Pikt: Prusf:*  
*Iohannes Fridericus Leo Infterburgensis Prufs[us].*  
*Christoff Rabe Reg: Borufs:*  
*Ioachimus Fridericus Mey. Norden[b]: Borusf[us].*  
*Heinricus Ernestus Rabe Infterburg: Boruff[us].*  
*Fridericus Rosenbergh. Plaschken. Prusf.*  
*Michaël Sigismund Engel Laukifchk. Pr.*  
*Iohannes Trentovius Lyccâ Prusfus.<sup>178</sup>*  
*Adam Friedrich Schim[m]elpfennig. Piktupöhna Prusfus.*  
*Adam Henrich Pilgrim Rautenberga Prusfus.*  
*Georgius Fridricus Gehrke Rohrfelda Prusfus.*  
*Carolus Iulius Fleischmann Tilsa Pruff[us]*  
*Fridrich Sigismund Schusterus Budwethenfsis.*  
 ÷

[421r] Beyl. C.

*Auditores Praelectionum*  
*in omnes Scripturæ V. ac N. T. Libros*  
*D. Iohannis Iacobi Qvandt*  
*seqq. sunt:*

† *Petrus Gottlieb Mielcke. Tilf: Prusf[us].*  
*Gottfried Schumacher Pillupoeh. Prusf[us]*  
*Ernft Gottfried Schim[m]elpfennig Pikt. Prusfus.*  
*Iohann Richter Memel Borusf.*  
*Fridericus Gottlieb Perbandt Inft: Borufs*

178 Pavardes įsirašė patys teologijos studentai.

*Heinricus Preusf Tilfa Prusfus.*  
*Gottfried Böckel Strag: Memel. Pruff[us].*  
*Fridericus Wilhelmus Büttner Engelft: Prusf:*  
*Friedericus Willhelmus Haack Memel: Prusf:*  
*Henricus Grabau Inst: Prusf:*  
*Gottlieb Richter. Tilsa Lithv.*  
*Christoph: Daniel Franck. Labiavenf: Borusf.*<sup>179</sup>  
*Melch. Georg. Heinr. Hückeli[us]. Neo-March:*  
*Samuel Boeckel. Infterb: Borusf:*  
*Martinus Schim[m]elpfennig. Pikt: Prusf:*  
*Iohannes Fridericus Leo Infterb[ur]genfis*<sup>180</sup> *Prufs[us]*  
*Christoph Rabe Reg: Borusf:*  
*Ioachim[us] Frideric[us] Mey. Nordenb: Borusf[us].*  
*Heinricus*<sup>181</sup> *Ernestus Rabe Infterburg: Boruffus*  
*Iohannes Frideri[us] Mülner Infterb. Boruff[us].*  
*Christophorus Liebe Pillk. Prusf.*  
*David Heiligendoerfer Raft. Pr:*  
*Georgius Radtke Ortelsb. Prusf:*<sup>182</sup>  
*Iohannes Bernhard[us] Krüger Regiom: Prusf.*  
*Michaël Greger, Ortelsburgensis Borusfus.*  
*Iohannes Iacob[us] Vasoldt Tenkillensis*<sup>183</sup> *Borusfus.*  
*Iohannes Iacobus Gregorovius. Widminnâ-Boruffus.*  
*Alexander Deutschmann Goldap: Borus[us].*<sup>184</sup>

#### Vertimas

[418r] Aš, Jonas Jokūbas Kvantas, daktaras, vyriausiasis rūmų pamokslininkas, konsistorijos tarėjas ir ketvirtasis ordinarinis teologijos profesorius<sup>185</sup>, nuo šv. Mykolo dienos<sup>186</sup> skaičiau Pastoracijos kursą, kuriame mokiau pamokslininko tarnystei reikalingos išminties bei įvairiausių dalykų penkis teologijos studentus ir viešai patikrinau jų gebėjimus sakyti pamokslus, visi jie neseniai egzaminuoti ir įtraukti į vietinės konsistorijos kandidatų į kunigus sąrašą. Jų pavardės surašytos priede A<sup>187</sup>.

13–14 val.<sup>188</sup>

179 *Borusf.*]←*Prusf.*

180 *Infterb[ur]genfis*]←*Infterb{:}*

181 *Heinricus*]←*Heiri*

182 *Prusf:*]←*Prus{s}*:

183 *Tenkillensis*] corr. *Tenkittensis*

184 Pavardės įsirašė patys teologijos studentai.

185 Kvantas teologijos daktaro laipsnį įgijo 1715 m. Rostoko universitete, nuo 1718 m. ėjo konsistorijos tarėjo pareigas, o 1721 m. buvo paskirtas vyriausiuoju rūmų pa-

mokslininku Pilies bažnyčioje ir Karaliaučiaus universiteto ketvirtuoju teologijos profesoriumi.

186 Šv. Mykolo dieną, minimą rugsėjo 29-ąją, Karaliaučiaus universitete prasidėdavo žiemos semestras.

187 Šis priedas publikuojamas toliau.

188 Čia ir toliau įrašytos valandos rodo, kuriuo metu vykdavo paskaitos.

Be to, Jų Karališkosios Didenybės malone įkurtame Lietuvių kalbos seminare, kuriam vadovauti man maloningai buvo patikėta<sup>189</sup>, laikydamasis dėl to duotų nurodymų, mokiau teologijos ir kalbos trisdešimt teologijos studentų, taip pat nustatytu metu patikrinau jų stropumą ir pažangą moksluose – ši veikla su Dievo palaiminimu bus tęsiama. Klausytojai išvardyti priede B<sup>190</sup>.

10–11 ir 15–16 val.

[418v] Šių seminaristų bei kitų teologijos studentų labai pradedu skaityti Įvadą į Šventąjį Raštą, Senąjį ir Naująjį Testamentą, kuriame aptariu kiekvienos Biblijos knygos autorius, turinį, tikslą, žinomiausius komentarus ir kita, taip pat iš kiekvienos Biblijos knygos aiškinu po kokį įsimintiną posakį. Ligi šiolei užsirašę klausytojai išvardyti priede C.

13–14 val.

Surengti viešą disputą nuo šv. Mykolo dienos neturėjau jokios galimybės, tačiau kaip dabartinis Teologijos fakulteto dekanas [universiteto] rektorius ir senato vardu praėjusios Kalėdų šventės proga parašiau *Programą*, kuri pridedama priede D<sup>191</sup>.

[419r] Priedas A.

Pastoracijos kurso klausytojai<sup>192</sup>:

Petrus Gottlieb Mielke, Tilžės prūsas.

Iohannes Fridricus Leo, įsrutiškis.

Adam Friedricus Schimmelpfenning, piktupėniškis.

Iohannes Trentovius, Luko prūsas.

Adam Henrich Pilgrim, Rautenburkio prūsas.

[420r] Priedas B.

Lietuvių kalbos seminaro klausytojai<sup>193</sup>:

† Petrus Gottlieb Mielcke, Tilžės prūsas.

Ernst Gottfried Schimmelpfennig, Piktupėnų prūsas.

Gottfried Schumacher, Pilupėnų prūsas.

Iacob Fridrich Naugart, Tilžės prūsas.

Christophorus Daniel Franck, Labguvos prūsas.

Fridericus Gottlieb Perbandt, Įsruties prūsas.

Heinricus Preuss, Tilžės prūsas.

Godofredus Boeckel, Stragnų prie Klaipėdos prūsas.

189 Karaliaučiaus universiteto Lietuvių kalbos seminarui Kvantas oficialiai vadovavo nuo 1723 m. balandžio 27 d. iki 1727 m. rugsėjo 4 d. (Citavičiūtė 2004, 206).

190 Šis priedas publikuojamas toliau.

191 Archyvo byloje šio priedo nėra.

192 Apie juos žr. 3.1.1, 3.1.19, 3.1.25, 3.1.26, 3.1.27. Vertime išlaikomos rankraštyje esančios asmenvardžių formos, tik vietoj <f> rašoma <s>.

193 Apie juos žr. 3.1.1–3.1.30.

Iohannes Fridericus Mülnher, Įsruties prūsas.  
 Gottlieb Richter, Tilžės prūsas.  
 Christophorus Liebe, Pilkalnio prūsų lietuvis.  
 Friedericus Willhelmus Haack, Klaipėdos prūsas.  
 Alexander Deutschmann, Geldapės prūsas.  
 Henricus Grabau, Įsruties prūsas.  
 Iohann Richter, Klaipėdos prūsas.  
 Georgius Ernestus Klemm, Tilžės prūsas.  
 Samuel Boeckel, Įsruties prūsas.  
 Martinus Schimmelpfennig, Piktupėnų prūsas.  
 Iohannes Fridericus Leo, Įsruties prūsas.  
 Christoff Rabe, Karaliaučiaus prūsas.  
 Ioachimus Fridericus Mey, Ašvėnų prūsas.  
 Henricus Ernestus Rabe, Įsruties prūsas.  
 Fridericus Rosenberg, Plaškių prūsas.  
 Michaël Sigismund Engel, Laukiškos prūsas.  
 Iohannes Trentovius, Luko prūsas.<sup>194</sup>  
 Adam Friedrich Schimmelpfennig, Piktupėnų prūsas.  
 Adam Henrich Pilgrim, Rautenburkio prūsas.  
 Georgius Fridricus Gehrke, Rohrfeldo prūsas.  
 Carolus Iulius Fleischmann, Tilžės prūsas.  
 Fridrich Sigismund Schusterus, būdvietiškis.

[421r] Priedas C.

Daktaro Jono Jokūbo Kvantto paskaitų apie visas Šventojo Rašto Senojo ir Naujojo Testamento knygas klausytojai yra šie<sup>195</sup>:

† Petrus Gottlieb Mielcke, Tilžės prūsas.  
 Gottfried Schumacher, Pilupėnų prūsas.  
 Ernst Gottfried Schimmelpfennig, Piktupėnų prūsas.  
 Iohann Richter, Klaipėdos prūsas.  
 Fridericus Gottlieb Perbandt, Įsruties prūsas.  
 Henricus Preuss, Tilžės prūsas.  
 Gottfried Böckel, Stragnų prie Klaipėdos prūsas.  
 Fridericus Wilhelmus Büttner, Engelšteino prūsas.  
 Friedericus Willhelmus Haack, Klaipėdos prūsas.  
 Henricus Grabau, Įsruties prūsas.  
 Gottlieb Richter, Tilžės prūsas.  
 Christophorus Daniel Franck, Labguvos prūsas.  
 Melchior Georg Heinrich Hückelius, naujamarkietis.

194 Pavardės įsirašė patys teologijos studentai. 195 Apie daugumą jų žr. 3.1.

Samuel Boeckel, Įsruties prūsas.  
Martinus Schimmelpfennig, Piktupėnų prūsas.  
Iohannes Fridericus Leo, Įsruties prūsas.  
Christoph Rabe, Karaliaučiaus prūsas.  
Ioachimus Fridericus Mey, Ašvėnų prūsas.  
Heinricus Ernestus Rabe, Įsruties prūsas.  
Iohannes Fridericus Mülner, Įsruties prūsas.  
Christophorus Liebe, Pilkalnio prūsas.  
David Heiligendoerfer, Rastenburgo prūsas.  
Georgius Radtke, Ortelsburgo prūsas.  
Iohannes Bernhardus Krüger, Karaliaučiaus prūsas.  
Michaël Greger, Ortelsburgo prūsas.  
Iohannes Iacobus Vasoldt, Tenkyčių prūsas.  
Iohannes Iacobus Gregorovius, Vydminių prūsas.  
Alexander Deutschmann, Geldapės prūsas.<sup>196</sup>

<sup>196</sup> Pavardes įsirašė patys teologijos studentai.